Переклад Олександра Тереха

Одного вечора років тому з двадцять, коли на нашу велелюдну родину напала завушниця, мою найменшеньку сестру Френні перенесли разом з її ліжечком до буцімто вільної од мікробів кімнати, де жив я зі старшим братом, Сімором. Мені було п'ятнадцять років, Сіморові сімнадцять. Годині о другій ночі мене розбудив плач нашої гості. Кілька хвилин я лежав тихо й незворушно, а тоді почув або швидше відчув, що Сімор заворушився на своєму ліжкові, яке стояло поряд з моїм. У ті дні ми клали на нічний столик між нашими ліжками ліхтарик — про всяк випадок, що, наскільки я пригадую, так нам і не трапився. Сімор засвітив ліхтарика і встав з ліжка.

— Мама казала, що пляшка стоїть на пічці,— озвався я.

— Та я вже їй давав був їсти,— мовив Сімор.— Вона не голодна.

Він підступив у темряві до книжкової шафи і звільна поводив ліхтариком на полицях. Я сів у ліжку.

— Що це ти надумався? — спитав я.

— Хочу їй що-небудь прочитати,— відповів Сімор і витяг книжку.

— Та бог з тобою, їй всього десять місяців,— сказав я.

— Знаю,— відмовив Сімор.— Але ж вуха в неї є. Значить, почує.

Тієї ночі, присвічуючи ліхтариком, Сімор прочитав Френні свою улюблену таоїстську казку. Сестра й досі присягається, що пам'ятає, як Сімор її читав.

"Князь Му Чін сказав По Ло: "Ти вже прожив на світі немало років. Чи є хто-небудь у твоїй родині, кого б я міг узяти замість тебе доглядати моїх коней?" По Ло відповів: "Доброго коня можна розпізнати з будови тіла і зовнішніх ознак. Але чудовий кінь — той, що не здіймає куряви і не залишає слідів — це щось прозоре, хистке й невловне для [174] ока, як чисте повітря. Талант моїх сивів невисокого штабу: доброго коня вони ще розпізнають, а от чудового — ні. Але в мене є друг Чуфанг Као на ймення, що торгує дровами й городиною,— так от він на конях знається незгірш за мене. Поклич його, будь ласка".

Князь Му так і зробив. Він послав його на пошуки румака. Через три місяці той повернувся і сказав, що знайшов. "Кінь у Шачу",— додав він. "Який же він?" — спитав князь. "О, це гніда кобила",— відповів посланець. Слуга привів коня, і виявилося, що то чорний, як ніч, жеребець! Дуже невдоволений князь прикликав По Ло. "Твій друг, котрому я доручив розшукати коня,— сказав він,— переплутав усе на світі. Він навіть не може розрізнити, якої кінь масті й статі! Хіба ж він може розумітися на конях?" По Ло аж зітхнув од великої втіхи. "Невже він так далеко сягнув? — вигукнув старий.— Значить, він вартий десяти тисяч таких, як я. Мене з ним навіть порівняти не можна. Као шукає духовних якостей. Зауважуючи суттєве, він забуває про неістотні дрібниці, пильнуючи внутрішнього, він не помічає зовнішнього. Він бачить те, що силкується побачити, а те, що йому не потрібне, не бачить. Він дивиться на те, що слід зауважити, а інше нехтує. Као такий глибокий знавець коней, що може тямити в набагато складніших питаннях, ніж коні".

Коли румака доправили до князівського двору, виявилося, що це справді незрівнянний скакун".

Я не маю звички відхилятися від теми і наводжу цю казку не для того, щоб порадити батькам і старшим братам прозовий твір, який може втихомирити десятимісячних немовлят, а з зовсім інших причин. Я збираюся розповісти про один день 1942 року, що мав ознаменуватися весіллям. На мій погляд, це справжнє оповідання, що має початок,

кінець і свою мораль. Проте, знаючи, що сталося згодом, я повинен зазначити, що зараз, у 1955 році, нареченого вже немає на світі. Він укоротив собі віку 1948 року, коли зі своєю дружиною поїхав відпочивати до Флоріди... Отож я хочу, щоб ви збагнули одну річ: оскільки наречений назавжди пішов з цього світу, мені зовсім нема кого послати на пошуки коней.

Наприкінці травня 1942 року всі семеро нащадків Леса й Бессі (Галагер) Глассів — артистів на пенсії, що працювали в естрадному об'єднанні Пентейджис Серкіт,— були, так би мовити, розпорошені по всій території Сполучених [175] Штатів. Наприклад, я другий по старшинству з дітей, лежав у гарнізонному шпиталі у Форт-Венінгу, штат Джорд-жія: у мене був плеврит, який я дістав на згадку про тринадцять тижнів навчання у піхотному таборі. Близнята, Уолт і Уейкер, розлучилися ще за рік до того. Уейкер попав до Меріленду — у табір, куди зібрали тих, хто з моральних міркувань не бажав іти до війська,— а Уолт був десь на Тихому океані чи, може, його саме доправляли туди з артилерійською частиною. (Ми так і не допевнилися, де був Уолт на той час. Він ніколи не любив писати листів, і по його смерті ми не дістали про нього майже ніяких відомостей. Загинув він унаслідок страшенно безглуздого нещасливого випадку пізно восени 1945 року, коли був солдатом окупаційної армії в Японії). Моя старша сестра Бу-Бу, що стоїть у хронологічній таблиці між близнятами і мною, мала чин молодшого лейтенанта флоту і служила в з'єднанні, що базувалося в Брукліні. Ту весну і літо вона займала невеличку квартиру в Нью-Йорку, що її ми з моїм братом Сімором, по суті, зовсім залишили, коли нас забрали до війська. Двоє наймолодших членів нашої сім'ї, Зуї (чоловічої статі) і Френні (жіночої), жили з батьками в Лос-Анджелесі, де батько вживав усіх своїх талантів, щоб організувати кіностудію. Зуї було тринадцять років, а Френні вісім. Щотижня вони виступали в радіопередачі для дітей, що мала назву, яка звучала, мабуть, іронічно у всеамериканському масштабі — "Розумна дитина". До речі кажучи, час од часу — або, точніше, з року в рік — усі діти нашої сім'ї виступали в ролі гостей "Розумної дитини", отримуючи за це потижневу оплату. Ми з Сімором виступили в передачі перші — ще 1927 року, коли йому було

десять років, а мені вісім; у той час програма "висилалася" із зали старого готелю "Марей Гіл". Усі ми семеро, від Сімора до Френні, виступали під псевдонімами. Вам це може здатися дуже дивним, коли зважити, що наші батьки були естрадні актори, а вони, як правило, не легковажать рекламою; та моя мати прочитала статтю в журналі про те, що дітям, які стали професіональними акторами, доводиться нести важкий хрест, буцімто вони почуватимуть себе чужими серед людей, що складають, мовляв, нормальний загал,— і вона твердо стояла на своєму, так-таки ніколи й не поступившись. (Гадаю, зараз не час заглиблюватися в питання, чи слід більшість або навіть усіх малих "професіоналів" оголосити злочинцями, чи їх слід жаліти, чи, може, безжально скарати на горло, як порушників громадського спокою. Хочу тільки довести до вашого відома, що на ті гроші, які ми заробили, виступаючи [176] в передачі "Розумна дитина", шестеро з нас спромоглися закінчити коледж, а сьомий нині закінчує).

Наш старший брат Сімор, про якого я збираюся повести мову, був капрал авіаційного корпусу, як звалися наші військово-повітряні сили в 1942 році. Він служив на базі бомбардувальників Б-17 у Каліфорнії, де (я так гадаю) виконував обов'язки ротного писаря. До речі, варто зауважити, що з усіх нас він найменше полюбляв писати листи. За все своє життя я одержав від нього не більше п'яти.

Вранці двадцять другого чи двадцять третього травня (жоден член нашої родини ніколи не датував своїх листів) на мою койку в шпиталі Форт-Бенінга поклали листа від сестри Бу-Бу. Його було принесено саме в ту хвилину, коли мені обмотували груди липким пластиром (як правило, всі хворі на плеврит зазнавали цієї процедури — мабуть, для того, щоб вони не поламали собі ребра під час нападів кашлю). Коли мені дали спокій, я прочитав листа. У мене він зберігається й досі, і я наводжу його повністю, до останнього слова.

ЛЮБИЙ БАДДІ!

Я страшенно поспішаю спакувати свої речі, отож лист буде короткий, але проникливий: адмірал Задощипанець поклав собі летіти в далекі краї щоб зробити свій внесок у наші воєнні зусилля, і вирішив узяти мене, свого секретаря, якщо я поводитимуся пристойно. Мені стає гидко на душі, коли я подумаю про цю подорож. Не кажучи вже про Сімора, це означає, що мені доведеться жити в збірних будиночках аеродромів, де й досі стоять морози, терпіти залицяння наших льотчиків і, коли в літаку нападе нудота, користуватися тими гидкими паперовими пакетами. Справа в тому, що Сімор одружується — так, одружується, зауваж це собі. Я не зможу бути на весіллі. Мене пошлють бозна-куди, і відрядження триватиме півтора-два місяці. Я познайомилася з дівчиною. Для мене вона нуль, але збіса гарна. Я не знаю, чи вона справді є нуль. Річ у тім, що за весь вечір вона не сказала й двох слів. Сиділа собі, усміхалася й курила, отож не можу твердити, що моє враження правдиве. Я нічого не знаю про їхній роман, опріч того, що вони, очевидно, познайомилися минулої зими, коли Сіморова частина стояла в Монмуті. Але мати — шедевр, вона аматор всіляких мистецтв і двічі на тиждень буває у кваліфікованого психіатра (того вечора вона двічі питала [177] мене, чи хто-небудь аналізував мою психіку). Вона сказала мені, що тільки хоче, аби Сімор налагодив ближчі взаємин и з людьми. І за одним подихом заявила, що вона страшенно його любить, і т. д. і т. і., і що вона побожно слухала його всі ті роки, коли він виступав по радіо. Оце і все, що я знаю,— крім того, що ти конче мусиш бути на весіллі. Я ніколи тобі не пробачу, якщо ти не приїдеш. Кажу це серйозно. Мамі з татом далеко добиратися з того кінця Штатів. До того ж у Френні кір. До речі, чув ти її по радіо на тому тижні? Вона довго й гарно розказувала, як у чотири роки, коли нікого не було вдома, вона літала по квартирі. Новий диктор — гірший навіть за Салівена, який виступав у давноминулі часи. Він сказав, що це їй, певна річ, тільки снилося. Дитина доводила йому своє терпляче, як той янгол. Вона сказала, що таки вміла літати і твердо в тому впевнена, бо на пальцях у неї залишився пил: літаючи, вона мацала електричні лампи під стелею. Мені кортить побачитися з нею. І з тобою теж. В усякому разі, обов'язково приїдь на весілля. Якщо начальство не дозволить, їдь самовільно, але, прошу тебе, "будь на весіллі. Воно відбудеться четвертого липня о третій годині в домі її

бабусі на Шістдесят третій вулиці. Люди вони емансиповані й не належать до якоїсь певної церкви. Молодих вінчатиме суддя. Не знаю номера будинку, але він третій од того, що в ньому Карл з Емі мали розкішне помешкання. Я надішлю телеграму Уолтові, однак, гадаю, він уже відплив зі своєю частиною. Прошу тебе, Бадді, приїдь на весілля. Сімор став худий, як тріска, на лиці у нього вираз екстазу, отож розмовляти з ним марна справа. Може, все буде гаразд, але я ненавиджу 1942 рік. Мабуть, я довіку ненавидітиму цей ; рік просто заради принципу. Бажаю тобі всього найкращого. Побачимося, коли я прилечу з відрядження.

БУ-БУ.

За кілька день після цього листа мене виписали із шпиталю, здавши, так би мовити, під опіку трьох ярдів липкого пластиру, що сповив мої ребра. Протягом тижня я докладав усіх —сил, щоб дістати дозвіл поїхати на весілля. Зрештою мені пощастило здобути ласку командира роти, що мав, ва його власними словами, нахил до літератури. Виявилося, що його улюблений письменник — Л. Менінг Вайнз (чи, може, Гайндз) і мій улюблений письменник. Незважаючи на духовну спорідненість між нами, я спромігся одержати відпустку лише на три дні, тобто в кращому [178] разі я встиг би доїхати потягом до Нью-Йорка, побувати на вінчанні, абияк десь пообідати і мерщій вернутися в Джорджію.

Пригадую, в 1942 році всі вагони денного сполучення були препогано вентильовані й душіли помаранчевим соком, молоком та житнім віскі; до них раз у раз навідувалася військова поліція. Я провів ніч, кашляючи й читаючи комікси, які хтось із пасажирів ласкаво мені позичив. Поїзд прибув до Нью-Йорка о десятій на третю того дня, коли Сімор мав вінчатися. На той час я замалим не викашляв душу, виснажився, підплив потом. Одяг мій пом'явся, а тіло під пластирем страшенно свербіло. В Нью-Йорку стояла пекельна спека. Не маючи часу заїхати до себе на квартиру, я залишив свої речі — тобто бридку брезентову сумку, що закривалася блискавкою, у сталевій багажній

скриньці на Пенсильванському вокзалі. На додачу до всього, коли я шукав вільне таксі, молодший лейтенант військ зв'язку, якому я не козирнув, переходячи Сьому авеню, раптом зупинив мене, витяг автоматичну ручку і записав моє прізвище, номер і адресу, в той час як за нами спостерігала юрба цікавих.

Коли я зрештою знайшов таксі, то ледве стояв на ногах. Я пояснив шоферові, куди їхати, сподіваючись, що він принаймні довезе мене до колишнього помешкання Карла в Емі. Проте, коли ми потрапили на ту вулицю, знайти будинок виявилося дуже просто. До нього звідусіль сходилися люди. Над дверима навіть був полотняний тент. За мить я увійшов у просторий старовинний вестибюль, де мене перестріла гарна жінка з напахченим лавандою волоссям. Вона спитала, чий я знайомий — нареченої чи нареченого. Я сказав, що нареченого.

— То байдуже,— сказала жінка.— Ми всіх збираємо докупи.

Вона зайшлася голосним сміхом і підвела до складаного стільця — єдиного, що був ще вільний у великій залюдненій кімнаті. З того часу минуло тринадцять років, і я вже не пам'ятаю ту кімнату в усіх деталях. Окрім того, що в ній була сила людей і страшенно душно, я пригадую лише Дві речі: десь майже за моєю спиною грав орган і жінка, Що сиділа праворуч, повернулася й енергійно прошепотіла театральним шепотом: "Мене звуть Гелер Сілсберн". Зважаючи на місце, де ми сиділи, я зробив висновок, що вона не є мати нареченої, але про всяк випадок усміхнувся, кивнув їй по-товариському і вже хотів був одрекомендуватися й собі, та вона застережливо приклала до вуст [179] палець, і ми втупилися перед себе. На той час було вже десь біля третьої. Я заплющив очі й з деякою осторогою чекав, поки органіст докінчить бозна-яку мелодію й зачне "Лоенгріна".

Зараз я вже не маю чіткого уявлення, як минула наступна година з чвертю, знаю одне: "Лоенгріна" він так і не завів. Пам'ятаю гурт незнайомих людей, які крадькома оберталися, щоб побачити, хто

кахикнув. Пам'ятаю, що жінка праворуч звернулася до мене ще раз тим самим веселеньким шепотом:

— Очевидно, сталась якась затримка. Вам доводилося бачити суддю Ренкера? У нього обличчя святого.

А ще пам'ятаю, як одного разу органіст круто, майже відчайдушно перейшов од Баха до раннього Роджерса й Гарта. Та в цілому я згайнував час, співчутливо споглядаючи самого себе, наче лікар у шпиталі, бо змушений був тамувати напади кашлю. Увесь той час, поки я сидів у кімнаті, мене проймав страх, що я от-от захлинуся кров'ю або ' принаймні зламаю собі ребро, незважаючи на корсет з липкого пластиру.

О двадцятій на п'яту, чи, простіше кажучи, за годину двадцять хвилин по тому, як минув сподіваний усіма термін, неодружена молода, понуривши голову, вийшла з будинку. З обох боків її підтримували батьки, що обережно, наче то була скляна річ, доправили її довгими кам'яними сходами на пішохід. Потім її посадили, ледве не передаючи з рук у руки, до першої найманої машини. Чорні, лискучі, ті машини стояли двома рядами уздовж пішоходу. Сцена була вельми колоритна — саме така, яку полюбляють бульварні газети, і, як завжди буває під час скандалів, па вулиці не бракувало глядачів: весільні гості (серед них і я) вже посунули з будинку; щоправда, дотримуючись пристойності, вони не вирячували очі, але вуха в кожному разі нашорошили. Мелодраматичність видовища пом'якшувала хіба що погода. Червневе сонце світило нещадно й сліпучо, наче сотня юпітерів, отож коли наречена йшла униз камінними сходами, заледве переставляючи ноги, риси її розправилися, саме ті риси, які привертали найбільшу увагу глядачів.

Скоро машина з нареченою зникла — принаймні матеріально — зі сцени, напруження юрби на пішоході, особливо під полотняним тентом, де стояв і я, помітно спало. Якби це діялося коло церкви і якби була неділя, то ми б скидалися на звичайнісінький натовп парафіян, що

юрмляться перш ніж розійтися по домівках. Раптом прийшла авторитетна [180] вказівка (начебто від Ела, дядька нареченої), щоб гості, в усякому разі, сідали в замовлені машини — чи буде учта, чи не буде учти, чи зміняться плани, чи залишаться незмінні. Якщо брати за критерій реакцію моїх сусідів, то гості сприйняли цю пропозицію, як своєрідний beau geste [благородний жест — франц.]. Я змушений, проте, зазначити, що гостям випало сісти в машини лише по тому, як величенький гурт людей — буцімто "найближчі родичі нареченої" — захопив потрібні йому засоби пересування і щезнув зі сцени. Після кількахвилинної загадкової затримки, що спричинилася до тисняви (протягом якої я був прикутий до одного місця), "найближчі родичі" таки вийшли з будинку і посідали в авто — у деякі вмостилися шестеро-семеро, в інші всього троє-четверо. Це, гадаю, залежало од віку, поважності й повноти того, хто перший займав місце.

Раптом якийсь чоловік побіжно, але настійливо запропонував мені допомогти гостям сідати в машини, і я опинився край пішоходу, де нависав полотняний тент.

Чому саме мені довірили цю справу? Над цим варто трохи поміркувати. Наскільки мені відомо, той меткий чоловік середнього віку, який вибрав мене з усіх гостей, не мав ніякісінького уявлення, що я брат нареченого. Отож напрошується логічний висновок: мене вибрано з інших, набагато прозаїчніших міркувань. Ішов 1942 рік. Я мав двадцять три роки і був новобранець. Очевидячки лише через мій вік, військову форму і загалом сіренький солдатський вигляд мене визнали придатним виконувати функції швейцара.

Хоч мені було двадцять три роки, але збоку я мав вигляд як на свій вік недорозвиненого. Пам'ятаю, я впихав людей у машини без найменшої тями. Більше того, я робив це з невправною; прямодушністю кадета, що чесно виконує свій обов'язок. За кілька хвилин я збагнув, що прислуговуюся людям, які належать до значно старшого, нижчого й тілистішого покоління, і почав ще завзятіше, ще молодцюватіше брати їх

під руку і зачиняти дверцята машин. Я почав поводитися, наче меткий, дуже привітний молодий велетень, що слабує на кашель.

Та полуднева спека була, принаймні кажучи, гнітюча, і з часом мені стало очевидно, що я навряд чи можу сподіватись якоїсь подяки за свої послуги. Хоч потік "найближчих родичів" ще далеко не вичерпався, я раптом пірнув у щойно залюднену машину тієї самої миті, коли вона [181] рушила з місця. Всередині я гучно стукнувся головою об дах (діставши, мабуть, кару за свій негідний вчинок). Серед пасажирів, як виявилося, була моя сусідка шепотуха Гелен Сілсберн, і вона почала висловлювати своє глибоке співчуття. Стукнувсь я, певно, так, що луна пішла по всій машині. Але в двадцять три роки я належав до тих молодиків, що хоч як дуже заб'ються на людях, однак, не проваливши собі голову, реагують на ушкодження гучним придуркуватим сміхом.

Машина їхала на захід, просто у відкрите горно надвечірнього неба. Вона минула два квартали і, досягнувши Медісон-авеню, повернула під прямим кутом на північ. У мене було таке відчуття, наче тільки надзвичайна вправність і вміння невідомого шофера врятували нас усіх од киплячого сонячного казана.

Протягом чотирьох-п'яти кварталів, на північ од Меді-сон розмова в машині здебільшого обмежувалася такими зауваженнями, як "Вам не дуже тісно?" або "Зроду мені ще не було так жарко". Та, якій зроду ще не було так жарко, мала виступити, як довідавсь я ще стоячи на пішоході, в ролі свашки нареченої. Це була здорова молода особа двадцяти чотирьох-п'яти років у рожевій шовковій сукні з віночком штучних незабудок у косах. Вона мала виразну атлетичну зовнішність, так наче років зо два тому, навчаючись у коледжі, спеціалізувалася з фізкультури. На колінах у неї лежав букет гарденій, вона тримала його так, немов то був ненадутий волейбольний м'яч. Сиділа вона ззаду, затиснута між своїм дружиною і карлуватим підстаркуватим чоловіком у циліндрі й візитці, що тримав незапалену гавану. Ми з місіс Сілсберн сиділи одне проти одного на відкидних місцях, і хоч наші коліна переплелися, але все було цілком пристойно. Двічі без жодного

приводу, з чистої цікавості, я озирнувся на підстаркуватого чоловічка. Коли він сідав у машину і я притримав для нього двері, мені раптом закортіло підняти його за комір і обережно посадити через одчинене вікно. Це було крихітне створіння заввишки не більше як чотири фути дев'ять чи десять дюймів, хоч належало воно до звичайних людей, не до карликів. У машині чоловічок сидів, утупившись перед собою грізним поглядом. Озирнувшись удруге, я помітив на лацкані його візитки давню пляму — мабуть, від підливи. Воднораз я зауважив, що його шовковий циліндр не сягав даху машини на добрих чотири-п'ять дюймів... Але протягом тих перших кількох хвилин у машині мене найбільше обходив стан власного здоров'я. На додачу до плевриту і гулі на голові [182] у-— мене з'явилася іпохондрична ідея, що я заслаб на ангіну. Я сидів і тайкома ворушив язиком, обмацуючи ті частини ротової порожнини, які, здавалося, щеміли. Пригадую, я саме дивився-перед себе на шоферову шию в шрамах од чиряків, що скидалася на рельєфну карту, коли це моя сусідка на відкидному сидінні раптом звернулася до мене:

— Я не мала нагоди спитати вас у кімнаті. Як ся має ваша люба матінка? Адже ви Дікі Браганца?

Тієї миті мій язик саме загнувся, досліджуючи м'яке піднебіння. Я випростав язика, ковтнув слину і повернувся до неї. їй було років п'ятдесят, одяглася вона за останньою модою і з смаком. Обличчя в неї було густо вишаруване рум'янами. Я відповів, що ні, я не той, за кого вона мене вважає.

Вона трохи примружила очі й сказала, що я дуже скидаюся на хлопця Сілії Браганци. Надто ротом. Я спробував показати усім своїм виглядом, що такої помилки може допуститися кожен. Потім я знову втупився у шоферову шию. В машині запала мовчанка. Щоб розважити очі, я визирнув у вікно.

— Як вам ведеться в армії? — спитала місіс Сілсберн. Спитала знічев'я, аби підтримати розмову.

Тієї миті мене саме пойняв короткий приступ кашлю. Коли він минув, я повернувся до неї якомога жвавіше й сказав, що здобув багато друзів. Мені було важкенько таки крутнутися в моєму сповитку з липкого пластиру.

Вона кивнула головою.

— Ви, я бачу, молодець,— мовила вона дещо двозначним тоном.— То ви чий приятель: нареченої чи нареченого? — спитала вона делікатно, переходячи до суті справи.

— Кажучи правду, я не зовсім приятель...

— Як ви приятель нареченого, то краще мовчіть про це,— перебила мене свашка з заднього сидіння машини.— Хай би він потрапив мені до рук на дві хвилини. Всього-на-всього надвіхвилини.

Місіс Сілсберн повернулася на одну мить — але на всі сто вісімдесят градусів,— щоб їй усміхнутися. Потім вона знову сіла обличчям уперед. Вийшло так, що ми повернулися майже разом. Зважаючи, що місіс Сілсберн повернулася на одну-однісіньку мить, усмішка, якою вона обдарувала свашку, була вершиною майстерності, що її може сягнути людина, займаючи відкидне сидіння. Усмішка та була досить яскрава, щоб висловити необмежену підтримку молоді всього світу, а зокрема цій жвавій відвертій особі, [183] яка репрезентувала її в місцевому масштабі і якій вона була відрекомендована хіба що побіжно.

— Кровожерна жінка,— промовив, захихотівши, чоловічий голос.

Ми з місіс Сілсберн повернулися знову. Це озвався сващин чоловік. Він сидів якраз позад мене ліворуч од своєї дружини. Ми з ним обмінялися відверто ворожими поглядами, якими того хмільного 1942 року могли ззирнутися тільки офіцер і рядовий. Лейтенант військ зв'язку, він носив чудернацький картуз пілота військово-повітряних сил

— наголовок був без металевої підкладки, виймали її, мабуть, з метою надати собі хвацького вигляду. Проте в даному випадку картуз не справляв потрібного враження. Він, здавалося, був призначений лише для того, щоб порівняно з ним моя велика на мене пілотка скидалася на блазенський ковпак, що його якийсь знервований дурень вихопив з печі для сміття. Його грізне обличчя мало нездоровий жовтавий колір. Піт з нього канав без кінця-краю: і з лоба, і з верхньої губи, і навіть з кінчика носа.

— Я одружився з найкровожернішою на шість графств жінкою,— сказав він місіс Сілсберн і знов тихенько захихотів, адресуючись до публіки.

Автоматично зреагувавши на його офіцерське звання, я ледве не захихотів і собі коротким дурнуватим сміхом стороннього та новобранця, сміхом, котрий мав свідчити, що я на боці його і всіх присутніх бозна проти кого.

— Кажу це серйозно,— мовила свашка.— Всього на дві хвилини — та й годі. О, якби він попався до моїх рученят...

— Та ну ж бо, не побивайся, любонько,— озвався її чоловік, котрий, мабуть, володів невичерпними запасами подружнього доброго гумору.— Не побивайся так. Навіщо вкорочувати собі віку.

Місіс Сілсберн знову повернулася до заднього сидіння автомашини й обдарувала свашку усмішкою святої, що її от-от мають канонізувати.

— Чи хто-небудь бачив когось із його родичів? — лагідно спитала вона з невеличким притиском — не більшим, ніж того дозволяли правила доброго тону,— на слові "хто-небудь".

— Ні! — гучно озвалася свашка, вкладаючи у відповідь усю свою ядучу ненависть.— Вони всі живуть на тихоокеанському узбережжі чи ще десь там на заході. Хотіла б я їх побачити.

її чоловік захихотів ізнову. [184]

— А що б ти зробила, рибонько, якби їх побачила? — спитав він і підморгнув мені, наче рівний рівному.

— Не знаю, але що-небудь зробила б,— відповіла свашка.

Хихотіння ліворуч од неї залунало гучніше.

— Справді зробила б! — наполягала вона.— Я б їм дещо сказала. Слово честі.

Вона говорила з дедалі більшим апломбом, неначе зауваживши, що всі слухачі, збагнувши натяк її чоловіка, захопилися її чесною й мужньою спробою відновити справедливість, хоч яка по-молодому імпульсивна й непрактична була ця спроба.

— Не знаю, що саме я б їм сказала. Може, просто набалакала б дурниць. Але — даю вам слово честі! — я не можу спокійно дивитися, як на моїх очах безкарно вчиняють справжнісінький злочин. У мене кров кипить у жилах.

Вона стримала своє обурення якраз настільки, щоб дістати наснагу від місіс Сілсберн, яка саме вдавала, що зворушено міркує над глибиною її мудрості. Ми з місіс Сілсберн надувічливо повернулися на сто вісімдесят градусів на своїх відкидних сидіннях.

— Я кажу це цілком серйозно,— провадила свашка.— Не можна вважати життя за прогулянку і жартувати з почуттями інших людей, коли це тобі забагнеться.

— На жаль, я майже не знаю цього молодика,— лагідно мовила місіс Сілсберн.— Кажучи правду, я навіть не бачила його. Уперше я почула, що Мюрієл заручена...

— Ніхто не бачив його,— досить експансивно перебила її свашка.— Навіть я його не бачила. У нас було дві репетиції, і обидва рази бідолашному батькові Мюрієл довелося грати роль нареченого, бо його дурнячий літак, бачте, не міг вилетіти. Всі сподівалися, що він прилетить сюди у вівторок у якомусь там військовому літаку, але в Арізоні, чи в Колорадо, чи ще в якомусь дурнячому штаті йшов сніг чи ще якась там дурниця, отож він прибув тільки вчора о першій ночі. І от у такий несусвітенний час він дзвонить Мюрієл по телефону звідкілясь із Лонг-Айленду і просить її приїхати до якогось готелю, щоб вони могли побалакати.— Свашка драматично здригнулася.— Ви ж знаєте Мюрієл. Вона така добра дівчина, що всяк має з неї користь. Саме це мене й уражає. Добрим людям їхня доброта завжди вилазить боком... Так от, вона вдягається, ловить таксі, їде в той жахливий готель і розмовляє з ним у вестибюлі до за чверть п'ятої ранку. [185]

Свашка пустила свій букет гарденій якраз настільки, щоб підвести над колінами стиснуті в кулаки руки.

— Ой, яка я люта! — вигукнула вона.

— В який готель? — спитав я свашку.— Ви часом не знаєте?

Я силкувався спитати це якомога байдужішим тоном, так наче готельним бізнесом займався мій батько і я виявив природний для сина інтерес: де ж, мовляв, зупиняються люди, що приїхали до Нью-Йорка? Насправді моє запитання було майже позбавлене сенсу. Властиво кажучи, я просто думав уголос. Мене цікавив той факт, що мій брат призначив нареченій побачення у вестибюлі готелю, а не в своїй порожній, ніким не зайнятій квартирі. Високоморальні міркування,

якими керувався мій брат, були аж ніяк не чужі його вдачі, але все ж таки це мене трохи зацікавило.

— Я не знаю, в який готель,— роздратовано відповіла свашка.— Просто в якийсь там готель.— Вона пильно подивилася на мене і спитала.— А що хіба? Ви його приятель?

В її очах з'явилася погроза. Вона, здавалося, уособлю-• вала жіночу юрбу, і якби народилася раніше й мала нагоду, то взяла б у руки плетиво й сіла на зручному для спостереження місці біля гільйотини. Протягом усього свого життя я страшенно боявся будь-якого натовпу.

— Ми приятелювали в дитинстві,— відповів я не дуже

доладно.

— Вам неабияк пощастило!

— Ну ж бо, ну! — озвався її чоловік.

— Даруй мені,— сказала йому свашка, звертаючись, проте, до всіх нас.— Зваж однак, що ти не був у тій кімнаті й не бачив, як бідолашна дитина цілісіньку годину ридала так, що, здавалося, вона виплаче собі очі. Це було не дуже веселе видовище. Буває так, що наречений відкладав вінчання, застудившися або ще з якоїсь причини. Але ж це робиться не в найостаннішу хвилину. Я маю на увазі ось що: не можна ставити у збіса незручне становище здоровий гурт цілком порядних людей і розбивати дівчині серце! Якщо він передумав, чому б йому не написати про це заздалегідь і порвати стосунки принаймні як личить джентльменові? Чому, заради всього святого, не запобігти скандалові?

— Твоя правда, але ти не хвилюйся. Тільки не хвилюйся,— мовив її чоловік.

В голосі його ще вчувалося хихотіння, але тон був дещо

напружений.

— Я кажу цілком серйозно! Чому він не написав їй [186] усю правду, як належить мужчині, й не запобіг цій трагедії? — Вона рвучко повернулася до мене.— А ви часом не знаєте, де він? — запитала вона, і в голосі її зазвучали металеві нотки.— Якщо ви товаришували з дитинства, то вам, мабуть, відомо...

— Я прибув у Нью-Йорк лише дві години тому,— відповів я знервовано. Тепер не тільки свашка, але також її чоловік і місіс Сілсберн пильно дивилися на мене.— Я не мав навіть нагоди подзвонити по телефону.

Цієї миті, наскільки я пригадую, мене знову пойняв приступ кашлю. Був він зовсім невдаваний, але, мушу визнати, я не робив ніяких спроб вгамувати його або скоротити.

— Ви, солдате, зверталися з своїм кашлем до медичної частини? — спитав мене лейтенант, коли я заспокоївся.

Цієї хвилини мене пойняв новий приступ — хоч як це дивно, цілком природний. Я все ще сидів, наполовину або начверть повернувшись на своєму відкидному сидінні, й одвертав лице якраз настільки, щоб кашляти, не порушуючи приписів гігієни.

Хоч моя розповідь може здатися безладною, але, гадаю, я повинен спинитися і відповісти на кілька запитань, що напрошуються самі собою. По-перше: чому я не вийшов з автомобіля? Не беручи до уваги все інше, машина мала привезти пасажирів до будинку, де мешкали батьки нареченої. Хай би я навіть довідався про все, що мені потрібно, безпосередньо чи посередньо від убитої горем зрадженої нареченої чи від її стурбованих (і, дуже ймовірно, сердитих) батьків, але навряд чи

варто було заради цього ставити себе у збіса незручне становище, з'явившись до них на квартиру. Чому ж я тоді сидів і далі в машині? Чому не вискочив, скажімо, тоді, коли ми спинялися перед червоним світлом? І ще доречніше спитати, навіщо я вскочив у ту машину?.. Мені здається, на ці запитання можна дати принаймні десяток відповідей, і всі вони будуть хоч і не вельми доладні, але цілком вичерпні. Гадаю, проте, не варто їх наводити. Ще раз нагадаю, що це був 1942 рік, я мав двадцять три роки, мене щойно забрали в армію і посилено втовкмачували в голову думку, що не слід відбиватися од отари,— а зверх усього я почував себе самотнім. Отож, очевидячки, я, не замислюючися, скочив у переповнену машину і потім уже не наважився вискочити з неї.

Та вернімося до подій того дня. Пам'ятаю, що поки всі троє — свашка, її чоловік і місіс Сілсберн — утупилися в мене гуртом, стежачи, як я кашляю, я позирнув на карлуватого [187] підстаркуватого чоловічка, що сидів на задньому сидінні. Він усе ще пильно дивився перед себе. Я запримітив майже з удячністю, що його ноги не дістають підлоги. Вони здалися мені давніми любими друзями.

— А хто він, власне кажучи, такий? — спитала мене свашка, коли минувся мій другий напад кашлю.

— Ви маєте на увазі Сімора? — сказав я.

З її тону можна було зробити висновок, що він затаврував себе якимсь надзвичайно ганебним учинком. Та враз мене осяяло — я збагнув це інтуїтивно,— що вона обізнана з деякими фактами Сіморової біографії, з фактами сенсаційними, які (на мою думку) давали про нього зовсім неправильне уявлення: що він змалечку був радіозіркою і шість років виступав під іменем Біллі Блека. Або що він поступив у Колумбійський університет, коли йому ледве минуло п'ятнадцять років.

— Так, Сімора,— відповіла свашка.— Що він робив перед армією?

Знову мене осяйнув інтуїтивний здогад, що вона знала про нього значно більше, ніж воліла показати. Так, наприклад, мені здавалося, вона чудово знала, що Сімор до призову викладав англійську мову, що він був професор. Професор. На одну мить, коли я дивився на неї, мені спало на думку, що вона навіть знає, ким я доводжуся Сіморові. Міркувати над цим неприємним припущенням мені не хотілося. Натомість я подивився скоса їй у очі й сказав:

— Він був хіроподист.

Потім я рвучко повернувся й визирнув у вікно. Машина вже довгенько стояла на місці, і я почув, що десь удалині, в Лексіштоні чи на Третій авеню, б'ють барабани.

— Військовий парад! — мовила місіс Сілсберн. Вона теж повернулася до вікна.

Ми спинилися на якійсь з Вісімдесятих вулиць. Посередині Медісон-авеню стояв полісмен, затримуючи рух машин, що простували на північ і на південь. Мабуть, він просто перекрив вулицю, не спрямовуючи рух в об'їзд на схід чи на захід. По той бік вулиці стояли три чи чотири машини й автобус, чекаючи, щоб їх пропустили на південь, але наша машина чекала тут одначщнісінька. На розі й уздовж тротуару вулиці, що вела до П'ятої авеню, у два-три ряди стояли люди, напевно, чекаючи, поки війська, чи медсестри, чи бойскаути, чи ще якась лиха личина вирушать [188] з, того місця, де вони вишикувались — у Лексінгтоні чи на Третій авеню,— і пройдуть повз них маршем.

— О господи! Ну хто б міг такого сподіватися? — вигукнула свашка.

Я повернувся й заледве не стукнувся з нею головою. Вона нахилилася вперед, між місіс Сілсберн і мною. Місіс Сілсберн повернулася до неї з співчутливо болісним виразом.

— Та ми тут простоїмо цілий місяць,— сказала свашка, витягуючи шию, щоб подивитися крізь переднє скло.— А мені треба бути там негайно. Я пообіцяла Мюрієл та її матері сісти в одну з перших машин і прибути до будинку за п'ять хвилин. О боже! Невже не можна нічого вдіяти?

— Мені теж треба бути там,— поспішно докинула місіс Сілсберн.

— Так, але я дала їй урочисту обіцянку. В квартиру напхаються юрбою всілякі дурні тітоньки й дядечки і зовсім незнайомі люди, а я обіцяла їй поставити на варті чоловік десять з багнетами, щоб вона мала хоч трохи спокою і...— Вона урвала мову й вигукнула: — О боже! Це жахливо.

Місіс Сілсберн засміялася коротким штучним сміхом.

— Боюсь, я теж належу до цих дурних тітоньок,— озвалася вона, очевидячки серйозно ображена.

Свашка глипнула на неї.

— О, вибачте. Вас я не мала на увазі,— мовила вона й сіла глибше.— Я лише хотіла сказати: їхня квартира така мала, що коли туди наб'ється кілька десятків людей... Ви розумієте, що я маю на увазі.

Місіс Сілсберн промовчала, і я не подивився па неї, щоб пересвідчитися, чи серйозно її діткнуло зауваження свашки. Проте я пам'ятаю, що до деякої міри на мене справив враження її тон, коли вона вибачалася за своє дещо нетактовне зауваження про "дурних тітоньок і дядечко. Вибачалася вона зовсім щиро і до того ж без ніякої запобігливості; отож на мить я відчув, що, незважаючи на своє театральне обурення й показну твердість, вона таки скидалася чимсь на багнет, мимоволі викликаючи деяку пошану. (Я зразу ж готовий визнати, що в цьому разі мою думку слід приймати з застереженням. Я

часто надто схильний до людей, які, вибачаючися, знають міру). Суть, однак, у тому, що саме тоді уперше в душу мені хлюпнула невеличка хвиля упередження до зниклого нареченого, і його незрозуміла відсутність постала переді мною в досить непривабливому світлі. [189]

— Подивимося, чи не пощастить нам зрушити цю справу з місця,— сказав свашин чоловік.

Голос його був голос вояка, що зберігав спокій під ворожим вогнем. Я почув, як він заворушився позад мене, наче прибираючи бойової пози, а потім ураз його голова вистромилася з вузького проміжку між місіс Сілсберн і мною.

— Водію,— мовив він владно і змовк, чекаючи відповіді. Вона одразу надійшла, і його голос став трохи тягучіший, демократичніший.— Чи довго, на вашу думку, ми будемо тут нидіти?

Водій повернув голову.

— Не скажу, небоже,— відмовив він і знову одвернувся. Водій зосереджено стежив за тим, що відбувалося на

перехресті. За хвилину до того на середину порожньої вулиці вискочив хлопчик, тримаючи в руці червону кулю, з якої частково вийшло повітря. Батько спіймав хлопчика і потяг на пішохід, стусонувши його двічі по спині, хоч і не дуже дошкульно. З натовпу залунали обурені вигуки.

— Ви бачили, що він зробив дитині? — запитала місіс Сілсберн, звертаючись до всіх. Ніхто їй не відповів.

— А чи не можна спитати того поліцая, як довго нас тут триматимуть? — звернувся свашин чоловік до водія. Він і досі сидів, нахилившись уперед, очевидячки, не зовсім задоволений лаконічною

відповіддю на своє перше запитання.— Адже ми поспішаємо. Чи не могли б ви поцікавитись, як довго ми тут нидітимемо?

Не повертаючи голови, водій непоштиво знизав плечима, але вимкнув мотор і виліз із машини, хряснувши тяжкими дверцятами лімузина. Він був неохайний, здоровий як бугай чолов'яга, одягнений у неповну шоферську форму — чорний саржевий костюм, але без картуза.

Він пройшов поволі, з зовсім незалежним — якщо не сказати визивним — виглядом до перехрестя, де хазяйнував рядовий полісмен. Вони стояли удвох, розмовляючи, нескінченно довго. (Свашка аж застогнала позаду). Потім ураз обоє зайшлися реготом — наче вони зовсім і не балакали насправді, а перекидалися непристойними жартами. Потім наш водій, все ще заразливо регочучи, махнув по-братньому поліцаєві й рушив — поволі — назад до машини. Він сів у кабіну, зачинив дверцята, витяг сигарету з пачки, що лежала на виступі над переднім склом, заклав сигарету собі за вухо і тоді, тільки тоді, повернувся, щоб доповісти нам про наслідки переговорів.

— Він не знає. Доведеться зачекати, поки скінчиться [190] парад.- Мовивши це, він кинув на увесь наш гурт побіжний байдужий погляд.-А по тому ми зможемо їхати куди нам заманеться.

Він повернувся наперед, вийняв з-за вуха сигарету й запалив її.

На задньому сидінні свашка гучно застогнала від розпуки й досади. Потім настала тиша. Вперше за кілька хвилин я озирнувся на карлуватого літнього чоловічка з незапаленою сигарою. Затримка, певно, не справила на нього ніякісінького враження. Він дотримувався своїх власних усталених норм щодо того, як сидіти на задніх сидіннях машин — машин, котрі рухаються, машин, що стоять, і навіть, мимоволі спадало на думку, машин, що падають з мосту у воду. Ці норми були вкрай прості: треба сидіти зовсім прямо, так щоб між циліндром і стелею був проміжок чотири-п'ять дюймів, і дивитися лютим поглядом просто

себе на переднє скло. Якщо смерть — що увесь час супроводжувала вас, може, навіть сидячи на капоті машини,— якщо смерть якимсь дивовижним способом пройшла крізь скло у кабіну, щоб забрати вас із собою, то за цими нормами вам належало б устати й спокійнісінько податися слідом за нею, втупившись перед собою лютим поглядом. Дозволялося навіть захопити з собою сигару, якщо це була справжня Гавана.

— То що ж нам робити? Сидіти, та й годі? — запитала свашка.— Я, мабуть, помру од спеки.

Ми з місіс Сілсберн повернулися вчасно, щоб зауважити, як вона вперше, відколи ми сіли в машину, подивилася прямо на свого чоловіка.

— Ти не можеш ледь-ледь посунутися? — звернулася вона до нього. — Мені так тісно, що я ледве дихаю.

Лейтенант захихотів і виразно розвів руками.

— Ти ж бачиш, зайчику, я практично сиджу на крилі машини,-: сказав він.

Тоді свашка кинула цікавий і водночас несхвальний погляд на іншого свого сусіда, котрий, наче несвідомо вирішивши підбадьорити мене, займав набагато більше місця, ніж потребував. Між його правим раменом і ручкою сидіння було добрих два дюйми. Свашка безсумнівно зауважила це, та хоч яка в неї залізна була вдача, але їй бракувало рішучості заговорити з тією поважною маленькою особою. Отож вона повернулася до свого чоловіка.

— Ти можеш вийняти свої сигарети? — роздратовано спитала вона.— У цій тисняві я не досягну своїх ніяким робом. [191]

За словом "тиснява" вона повернулася знову, щоб кинути блискавичний лихий погляд на карлуватого злочинця, який окупував простір, що, як вона вважала, належав по праву їй. Чоловічок зберігав величний незворушний спокій, дивлячись і далі вперед, на переднє скло. Свашка ззирнулася з місіс Сілсберн і виразно підвела свої брови. Місіс Сілсберн відповіла поглядом, що свідчив про повне розуміння й співчуття. Тим часом лейтенант переважив своє тіло на ліву, тобто ближчу до вікна ногу і з правої кишені офіцерських штанів вийняв пачку сигарет, а також— картоночку сірників. Дружина його взяла сигарету й зачекала, поки він запалить сірника, що він негайно й зробив. Ми з місіс Сілсберн стежили за тим, як припалено сигарету, наче вражені новоявленим дивом.

— Ой, вибачте,— нараз мовив лейтенант і простягнув пачку місіс Сілсберн.

— Ні, дякую. Я не палю,— швидко відказала місіс Сілсберн — майже з жалем.

— А ви, солдате? — спитав лейтенант, простягнувши сигарети мені по миті майже непомітного вагання.

Відверто кажучи, я відчув до нього симпатію за те, що правила звичайної ввічливості здобули в його душі невеличку перемогу над духом касти, але все-таки відмовився од сигарети.

— Можна подивитися на ваші сірники? — спитала місіс Сілсберн аж надто несміло, наче дівчинка. .

— Оці? — перепитав лейтенант і з готовністю подав їй картонку з сірниками.

Місіс Сілсберн вивчала сірники, а я зосереджено за тим стежив. На відкидній покришці був напис золотими літерами по малиновому тлі: "Ці сірники вкрадено з дому Боба й Еді Бервік".

— Пречудово! — озвалася місіс Сілсберн, похитуючи головою.— Справді пречудово!

Я спробував показати всім своїм виразом, що не можу прочитати напис без окулярів, і нейтрально примружив очі. Місіс Сілсберн, здавалося, не мала охоти розлучатися з сірниками. Коли вона зрештою віддала їх власникові і лейтенант поклав згорток у нагрудну кишеню своєї гімнастерки, вона сказала:

— Такого я, мабуть, ніколи не бачила. Повернувшись на своєму відкидному місці майже на сто вісімдесят градусів, вона сиділа, ніжно споглядаючи лейтенантову кишеню. [192]

— Торік ми замовили їх цілу купу,— сказав лейтенант.— Аби ви знали, як легко тепер зберігати сірники.

Свашка повернулася й мовила — чи швидше заперечила:

— Ми зробили це зовсім не для того.— Вона промовисто позирнула на місіс Сілсберн, наче кажучи: "Ви ж знаєте, які вони, ці чоловіки", і додала: — Я гадала, це буде дотепно. Дещо грубо, але дотепно. Ви мене розумієте.

— Це пречудово. Мені здається, я ще ніколи...

— Річ у тому, що ідея аж ніяк не оригінальна. Такі сірники зараз має кожен,— перебила свашка.— Кажучи правду, я запозичила її в матері й батька Мюрієл. У них вони лежать по всьому домі.— Вона глибоко вдихнула дим сигарети і, ведучи далі, видихала його за кожним складом.— їй-право, вони дивовижні люди. Саме тому мене так боляче й

уражає ця пригода. Дивуюся, чому такі неприємності бувають у хороших людей, а не у всілякої мерзоти? Цього я ніяк не можу зрозуміти.

І вона глипнула на місіс Сілсберн, чекаючи від неї відповіді.

На виду місіс Сілсберн з'явилася усмішка, водночас мудра, бліда й загадкова — усмішка Мони Лізи, що сидить на відкидному сидінні.

— Мені це часто спадало на думку,— мовила вона тихо й замислено і дещо непослідовно додала: — Адже мати Мюрієл доводилася сестрою моєму покійному чоловікові, вони зростали вкупі.

— Он як! — мовила з цікавістю свашка.— Ну, то ви мене розумієте.— Вона простягла свою надзвичайно довгу ліву руку й струсила попіл з сигарети в попільничку під віконцем поряд з її чоловіком.— Я щиро гадаю, вона одна з дуже небагатьох по-справжньому мудрих людей, яких мені довелося зустріти в житті. Вона прочитала майже все, що будь-коли вийшло друком. Мати божа! Якби мені пощастило прочитати десяту частину того, що та жінка прочитала й забула, я була б щаслива. Знаєте, вона була й вчителькою, вона працювала і в газеті, вона сама кроїть свої сукні, вона робить геть усе по хазяйству. А які вона готує страви! Боже! Я щиро гадаю, вона найдивовижніша...

— А вона схвалювала це одруження? — перебила її місіс Сілсберн.— Питаю вас тому, що я сама кілька тижнів пробувала в Детройті. Моя братова померла наглою смертю, і я...

— Це надто витончена натура, щоб розповідати про свої почуття,— рішуче відмовила свашка й похитала головою.— Я маю на увазі — вона занадто, розумієте, стримана.— Вона [193] поміркувала хвилину.— Правду кажучи, сьогодні вранці вона вперше торкнулася цієї теми — лише тому, що її дуже занепокоїв стан бідолашної Мюрієл.

Вона простягнула руку й знову струсила попіл.

— Що ж вона сказала сьогодні вранці? — жадібно спитала місіс Сілсберн.

Свашка трохи поміркувала.

— По суті, Мюрієл розповіла дуже мало,— відмовила вона.— Тобто вона не вдавалася в подробиці, не ганила його, зовсім ні. Вона тільки сказала, що цей Сімор, на її думку, прихований гомосексуаліст і що він боїться одружуватися. Розумієте, вона аж ніяк не злостилася, а розповідала це... ну, розсудливо. Адже їй самій багато років підряд робили психоаналіз.— Свашка подивилася на місіс Сілсберн.— Ніхто цього не приховує. Місіс Федер розповість вам те ж саме, отож я не виказую вам ніякої таємниці.

— Це я знаю,— швидко озвалася місіс Сілсберн.— Вона така людина, що ніколи в світі...

— Я хочу сказати,— перебила її свашка,— вона не з тих, які стверджують що-небудь, не пересвідчившись, що то свята правда. І вона перш за все ніколи-ніколи б не розповіла про те, якби бідолашна Мюрієл не була така... знеможена.— Вона похмуро похитала головою.— Боже, якби ви побачили бідолашну дитину!

Певна річ, мені б зараз годилося спинитися й розповісти про ту реакцію, яку викликали в мене свашині слова. Та з дозволу читача я поки що не торкатимуся цієї теми.

— Що вона ще сказала? — спитала місіс Сілсберн.— Я маю на увазі Рею. Чи вона розповідала що-небудь іще?

Я не дивився на неї, бо не міг одвести очей від свашки, але цієї миті у мене було враження, що місіс Сілсберн от-от стрибне їй на коліна, як той песик.

— Ні. Нічогісінько. Майже нічого,— свашка похитала, міркуючи, головою.— Кажу вам, вона б нічого не розповіла за цих обставин, коли навколо нас юрмилися люди, якби бідолашна Мюрієл не була в такому жахливому стані.— Вона знову струсила попіл своєї сигарети.— Рея майже нічого не сказала, крім того, що цей Сімор, по суті, шизофренік і, якщо подивитися тверезим оком, Мюрієл відбулася дешево. Я цілком поділяю її думку, але я не зовсім певна, чи поділяє її Мюрієл. Він їй так задурив голову, що вона не відає, що до чого. Саме через те мені...

Цієї миті її перебили. Перебив я. Пригадую, мій голос тремтів, як то завжди буває, коли я надто збурений. [194]

— Які у місіс Федер були підстави вважати, що Сімор прихований гомосексуаліст і шизофренік?

Усі очі — здавалося, всі прожектори — свашині, місіс Сілсберн, навіть лейтенантові враз спрямувалися на мене.

— Що? — гостро спитала мене свашка злегка ворожим тоном.

І знову мій мозок прошила неприємна думка: вона знає, що я Сіморів брат.

— Чому місіс Федер вважав, що Сімор прихований гомосексуаліст і шизофренік?

Свашка втупилася в мене, потім красномовно пирхнула. Вона подивилася на місіс Сілсберн і звернулася до неї, вкладаючи в свої слова максимум іронії.

— Невже ви б визнали за нормальну людину, яка вчинила так, як він учинив сьогодні? — Вона підвела брови й зачекала.— Визнали б? — спитала вона дуже спокійно.— Скажіть чесно. Я питаю вас заради цьопГ джентльмена.

Відповідь місіс Сілсберн була суцільна лагідність, суцільна щирість:

— Ні, звичайно б, не визнала.

Раптом мене пойняло нестримне бажання вискочити з машини й побігти — байдуже куди. Однак, пригадую, коли свашка звернулася до мене знову, я все ще сидів на відкидному сидінні.

— Слухайте-но,— сказала вона удавано терплячим тоном, наче вчителька, яка звертається до хлопця — мало того що. недорозвиненого, а ще й сонливого.— Мені невідомо, чи добре ви знаєте людей. Та який нормальний чоловік напередодні шлюбу белькотатиме всю ніч своїй нареченій про те, що він аж надто щасливий, і прохатиме її відкласти одруження до тих пір, доки йому вдасться відновити душевну рівновагу, інакше-бо він не зможе прийти. А коли наречена пояснює йому, наче тій дитині, що все вже упорядженo і давно сплановано і що батько її витратив страшенні гроші й доклав неймовірних зусиль, щоб улаштувати прийом гостей і таке інше, і що запрошено родичів та знайомих з . усіх кінців країн и,— тоді, коли вона йому все це пояснила, наречений заявляє, що він, мовляв, дуже перепрошує, але не може взяти шлюб, поки відчує себе менш щасливим абощо! Тож помізкуйте тепер, коли ваша ласка. Невже ви вважаєте, що ця людина сповна розуму? Невже ви вважаєте, що ця людина не з'їхала з глузду? — Вона заговорила верескливим голосом: — Чи, може, ви вважаєте, що ця людина попала в якусь біду? — Вона подивилася на мене вельми суворо, а що я промовчав, не захищаючись і не погоджуючися [195] з нею, вона знеможено сперлася на спинку сидіння й сказала чоловікові: — Дай мені, прошу, ще одну сигарету. Ця от-от попече мені губи.

Вона простягла йому недокурок, він погасив його і знову витяг пачку сигарет.

— Запали мені,— мовила вона.— А то я зовсім знесилилась.

Місіс Сілсберн одкашлялась.

— Мені видається,— почала вона,— їй страшенно пощастило, що все склалося...

— Я питаю вас,— звернулася до неї свашка зі свіжою енергією, водночас беручи з чоловікових рук щойно запалену сигарету.— Чи видається вам, що він сповна розуму, що він нормальний мужчина, га? Чи не скидається він часом на недорозвиненого виродка або просто на причинного маніяка, що слабує на буйне божевілля?

— Мати божа! Не знаю, що вам відповісти, так-таки не знаю. Мені видається, їй страшенно пощастило, коли все...

Свашка враз насторожено випросталася й схилилася вперед, видихаючи крізь ніздрі дим:

— Гаразд-гаразд, зачекайте-но хвилинку, то вже зайве,— сказала вона місіс Сілсберн, але насправді звертаючись до мене, так би мовити, через її голову.— Чи вам доводилося бачити NN на екрані?

Вона назвала сценічне ім'я на той час добре відомої, а зараз, 1955 року, славнозвісної співачки.

— Авжеж,— швидко й зацікавлено відповіла місіс Сілсберн і змовкла, чекаючи, що та скаже далі. Свашка кивнула головою.

— Гаразд,— мовила вона.— А ви часом не зауважили, як вона посміхається? Ніби лукаво? Ніби однією половиною ■ обличчя? Це легко зауважити, якщо ви...

— Так-так, зауважила! — відповіла місіс Сілсберн. Свашка смоктонула сигарету й кинула на мене швидкий, ледь помітний погляд.

— Ну так от: це внаслідок часткового паралічу м'язів,— сказала вона, видихаючи потроху за кожним словом дим.— А ви знаєте, як вона його дістала? Цей сповна розуму Сімор, очевидячки, вдарив її, і їй наклали дев'ять швів на обличчя.

Вона простягнула руку (може, просто заради того, щоб зробити театральний жест) і знову струсила попіл.

— Дозвольте спитати: де ви таке чули? — озвався я. Мої губи злегка по-дурнячому тремтіли.

— Прошу,— відповіла вона, дивлячись не на мене, а [196] на місіс Сілсберн.— Мати Мюрієл розповіла про це між іншим години зо дві тому, коли Мюрієл ридала на відчай душі.— Вона зирнула на мене.— Чи ви задоволені відповіддю? — І раптом переклала свій букет гарденій з правої руки в ліву. З усіх її рухів цей найбільше скидався на звичайнісінький нервовий жест.— До вашого відома,— мовила вона, дивлячись на мене,— чи знаєте, хто ви такий, на мою думку? Гадаю, ви брат цього Сімора.— Вона зачекала одну мить і, коли я нічого не відповів, провадила далі.— Ви с х о-ж і на нього, якщо зважати на його дурну фотографію, і я чувала, що брат мав приїхати на весілля. Мюрієл чула це від його сестри чи ще від когось.— Вона втупилася в моє обличчя.— То ви його брат? — спитала вона прямо. Коли я відповів, мій голос, мабуть, дещо змінився.

— Так,— сказав я.

Обличчя моє пашіло. Однак саме зараз мені було набагато легше признатися, хто я такий, ніж будь-коли з тієї миті, як я вийшов з поїзда.

— Я це знала,— сказала свашка.— Адже я не втратила глузду. Я здогадалася, хто ви такий, тієї ж миті, коли ви сіли в машину.— Вона повернулася до чоловіка.— Чи я не казала, що він його брат, тільки-но він сів у машину? Га?

Лейтенант злегка крутнувся на своєму місці.

— Ти казала, що він, мабуть... атож казала,— відмовив він.— Казала. Так.

Як реагувала місіс Сілсберн на це відкриття, можна було збагнути, не дивлячись на неї. Тайкома я позирнув через її плече на п'ятого пасажира — карлуватого підстаркуватого чоловічка, щоб пересвідчитися, чи його окремішність лишилася незаймана. Так воно й було. Ніколи я ще так не тішився ні з~ чиєї байдужості.

Свашка знову звернулася до мене.

— До вашого відома, я також знаю, що ваш брат не є хіроподист. Отож ваші жарти ні до чого. Я чувала, що він був Біллі Блек у передачі "Розумна дитина" років десь із п'ятдесят.

Місіс Сілсберн ураз вирішила взяти активнішу участь у розмові.

— В передачі? — спитала вона, і я відчув, що вона дивиться на мене зі свіжою, гострішою цікавістю.

Свашка не відповіла їй.

— А ви були хто? — спитала вона мене.— Джорджі Блек?

Тон її, в якому сполучалися грубість і допитливість, був зацікавлений і замалим не обеззброюючий. [197]

— Джорджі Блек — то був мій брат Уолт,— мовив я, відповідаючи лише на її друге запитання.

Вона повернулася до місіс Сілсберн. І

— Вважайте, це, мабуть, таємниця, але цей чоловік і його брат Сімор виступали по радіо під прибраними іменами. Діти родини Блек.

— Заспокойся, люба моя, заспокойся,— дещо нервової озвався лейтенант.

Дружина повернулася до нього.

— Я не хочу заспокоїтися,— сказала вона, і знову наперекір свідомості я відчув до неї майже повагу — такий-бо метал-звучав у її голосі.— Адже, присягаюся небом, його і брата вважали таким розумним, що далі нікуди. Вважали ще в коледжі, коли він мав усього чотирнадцять років, чи що. Коли його сьогоднішній вчинок можна назвати розумним, то вважайте мене за Махатму Ганді! Як собі хочете. Але мені від того гидко!

Саме тоді я відчув себе ще ніяковіше, ніж досі. Хтось дуже пильно споглядав ліву, слабішу половину мого обличчя. Це була місіс Сілсберн. Я рвучко повернувся до неї, і вона ледь помітно здригнулася.

— Дозвольте спитати: ви часом не Баді Блек? — мовила вона, і, почувши в її голосі поштиву нотку, я думав був одну мить, що вона збирається подати мені авторучку і невеличкий оправлений шкірою альбом для автографа. Мені стало незручно — хоч би через той факт, що саме був 1942 рік і з часу розквіту моєї комерційної слави минуло років дев'ять-десять.— Я питаю це тому,— провадила вона,— що мій чоловік постійно слухав цю передачу протягом усіх...

— Якщо вам цікаво знати,— перебила її свашка, дивлячись на мене, — це була одна-однісінька радіопередача, дві якої я відчувала справжню огиду. Мені огидні передчасної розвинені діти. Якби я мала дитину, котра...

Кінець того речення ми так і не почули. Раптово і недвозначно її перебив щонайпронизливіший, щонайоглушливіший, щонайприкріший мібемольний звук, який мені тільки доводилося чувати. Всі ми в машині буквально підскочили. Тієї миті повз нас маршував духовий оркестр, що складався з доброї сотні морських скаутів, жодний з яких, мабуть, не мав музичного слуху. З майже хуліганською невимушеністю хлопці виводили мелодію "Зірчасто-смугастого прапора". Місіс Сілсберн — дуже доречно — затуляла руками вуха. [198]

Кілька секунд, які тривали цілу вічність, стояв неймовірний рев. Його міг подолати лише голос свашки, якби вона спробувала крикнути щосили. Коли вона таки спробувала, здавалося, її голос долинає здаля, може, аж з трибун стадіона "Янкі".

— Я не можу! — гукала вона.— Ходімте звідціля, пошукаймо якого-небудь телефону! Мені треба подзвонити Мюрієл і сказати, що ми затримуємося! А то вона збржеволіє!

Коли прибув місцевий Армагеддон, ми з місіс Сілсберн повернулися були вперед, щоб його зустріти. Тепер ми крутнулися на наших відкидних сидіннях, прагнучи лицезріти вождя. (А може, й нашого спасителя).

— Десь тут на Сімдесят дев'ятій вулиці є Шрафтова крамничка! — ревнула вона до місіс Сілсберн.— Ходімте вип'ємо газованої води, і я звідти подзвоню! Там принаймні буде кондиціоноване повітря!

Місіс Сілсберн з ентузіазмом закивала головою і пантомімно заворушила губами: "Так!"

— Ходімте й ви з нами! — гукнула мені свашка.

Пам'ятаю, що аж надто невимушено я крикнув їй: "Пречудово!" (Навіть зараз важко збагнути, чому свашка поширила й на мене своє

запрошення залишити судно. Може, її натхнуло притаманне природженому ватажкові почуття порядку. Може, її спонукало неясне, але настирливе бажання цілком укомплектувати свій десантний загін. Набагато легше, видається мені, пояснити, чому я з надзвичайною поспішністю прийняв це запрошення. Я схиляюся до думки, що це було внаслідок релігійного імпульсу. В деяких Дзенських монастирях заведено правило,— чи не єдине, яке вважається абсолютно обов'язковим,— що коли один чернець крикне іншому "Гей!", той мусить, не замислюючись, гукнути "Гей!" і собі).

Тоді свашка повернулась і вперше безпосередньо звернулася до карлуватого літнього чоловічка. На моє неабияке задоволення він і досі сидів, утупившися просто себе, немов перед його очима стояло власне, приватне видиво, яке за весь цей час не змінилося ні на йоту. Він усе ще міцно стискав двома пальцями незапалену справжню гавану. Зважаючи на той очевидний факт, що він не звертав ніякісінької уваги на страшенний шум, який здійняв загін барабанщиків і сурмачів, а може, керуючися суворим правилом, ідо всі старі люди, які досягли вісімдесяти років, мусять [199]

бути глухі, як пень, або дуже тугі на вухо, свашка наблизила свої губи дюймів на два до його лівого вуха.

— Ми хочемо вийти з машини! — крикнула вона йому — майже в нього.— Ми хочемо знайти телефон, щоб подзвонити і, може, трохи підживитися! Ви хочете піти з нами? ;

Перша реакція старенького була просто чудова. Він позирнув спершу на свашку, потім на всіх нас, а далі широко усміхнувся. Його усмішка аніскільки не потьмяніла через той факт, що не мала ніякісінького сенсу, ані через факт, що в його роті поблискували прегарні, безперечно фальшиві зуби. Одну мить він запитально дивився на свашку з на диво незворушною усмішкою. Точніше, він дивився чекально, наче, як мені здавалося, сподівався, що свашка або хто-небудь з нас мав прекрасний намір передати йому кошик з провізією.

— Здається, він не почув тебе, рибонько! — крикнув лейтенант.

Свашка кивнула і знову наблизила мегафон свого рота до самісінького вуха старого. З гідною похвали гучністю вона повторила своє запрошення залишити машину вкупі з нами. І знову за всіма ознаками старий, здавалося, був більш ніж схильний пристати на будь-яку пропозицію — може, навіть піти й скупатися в Іст-Рівер. Але знову складалося враження, що він не почув ані жодного слова. Нараз він довів, що' так воно і 6. Якнайширше всміхнувшися до всіх нас укупі, він підвів свою руку з сигарою і одним пальцем багатозначно постукав спершу по роті, потім по вуху. Цим жестом він неначе натякав на якийсь вельми дотепний жарт, щоб ним хотів насмішити і нас.

Цієї миті місіс Сілсберн ворухнулася поряд зі мною — майже підскочила — на знак того, що зрозуміла. Вона торкнула атласний свашин рукав і скрикнула:

— Я знаю, хто він такий! Він не чує й не говорить — він глухонімий. Це дядько батька Мюріел!

Свашка вигукнула "О!" самими губами і крутнулася д"; чоловіка.

— Ти маєш олівець і папір? — заволала вона.

Я торкнув її за рукав і крикнув, що я маю. Поспіхом — неначе нам було страшенно ніколи — я витяг із внутрішньої кишені своєї гімнастерки невеличкий блокнот і недогризок олівця, якого я щойно реквізував з шухляди ротної канцелярії у Форт-Бенінгу.

Аж надто розбірливо я написав на аркушику: "Параді затримує нас на невизначений час. Ми хочемо знайти телефон [200] і випити чого-небудь прохолодного. Ви згодні піти з нами?"

Згорнувши один раз записку, я подав її свашці. Вона розгорнула її, прочитала й подала карлуватому чоловічкові. Він прочитав і собі, широко усміхаючись} потім подивився на мене й енергійно закивав головою. Одну мить мені здавалося, що не можна повніше й красномовніше висловити свою згоду, але він раптом почав робити мені знаки рукою, і я збагнув, що він просить блокнот і олівець. Я передав йому те й друге — не дивлячись на свашку, яка інтенсивно випромінювала нетерпіння. Чоловічок якнайдбайливіше примостив собі на коліна блокнот, посидів хвилину, тримаючи олівець напоготові й, очевидячки, зосереджено міркуючи, але всміхаючись майже так само широко. Зрештою олівець почав рухатися, хоч і дуже невпевнено. Ось він поставив над "і" крапку, й блокнот разом з олівцем був вручений особисто мені. На додачу чоловічок ще раз надзвичайно щиросердо кивнув головою. В блокноті було виведено одне слово "Ходімо".

Свашка, прочитавши через моє плече, видала звук, що трохи скидався на пирхання, але я квапливо подивився на великого письменника і спробував своїм виглядом показати, що всі ми в машині могли одразу розпізнати поетичний твір і що ми були глибоко вдячні.

Один по одному ми вийшли з машини через обоє дверей, наче залишаючи корабель, що попав у біду на Медісон-авеню, посеред моря розпеченого клейкого асфальту. Лейтенант затримався на одну мить, щоб сповістити шофера про наш бунт. Наскільки я пригадую, колоні барабанщиків і сурмачів не видно було кінця-краю, і оглушливий гуркіт не вщух анітрохи.

Свашка і місіс Сілсберн вели перед до Шрафта. Вони йшли вдвох — наче ті розвідники — на південь східною стороною Медісон-авеню. Переговоривши з шофером, лейтенант догнав їх. Точніше — майже догнав. Він пішов трохи позаду, щоб витягти нишком свій гаманець і, певно, подивитися, скільки там грошей.

Ми з дядьком батька нареченої йшли в тилу. Чи то чоловічок відчув, що я його друг, чи просто тому, що я був власник блокнота й олівця, він

не те що тяжів, а просто до мене прилип. Вершечок його прегарного шовкового циліндра не сягав мені до плеча. Зважаючи на його коротенькі ноги, я простував досить-таки повільною ходою. Наприкінці кварталу ми вже добряче відстали од інших. Та це, очевидно, не дуже нас турбувало. Пригадую, ми з моїм приятелем [201] міряли один одного очима й обмінювалися до ідіотства радими поглядали, що мали свідчити, яке приємне кожному з нас товариство іншого.

Коли я. зі своїм супутником підійшов до крамниці Шрафта на Сімдесят дев'ятій вулиці, свашка, її чоловік і місіс Сілсберн уже кілька хвилин стояли біля дверей-турнікету. Всі троє згуртувались, як я подумав, у загрозливому чеканні. Вони вели розмову, але одразу змовкли, скоро зауважили нашу чудернацьку пару. Кілька хвилин тому, коли ми всі сиділи в машині й повз нас із оглушливим шумом маршувала колона сурмачів і барабанщиків, спільне лихо, майже спільне страждання начебто згуртувало нашу невеличку групу. То була згуртованість групи туристів компанії Кука, що їх застала в Помпеї страшенна злива. Тепер, коли ми з крихітним чоловічком підійшли до дверей Шраф-тової крамниці, стало ясно, що гроза минула. Ми з свашкою ззирнулися просто як знайомі, без усякої добризичливості.

— Зачинено на ремонт,— холодно заявила вона.

Неофіційно, але, безсумнівно, вона знову виключила мене зі свого кола, і в цей мент я хтозна-чому відчув більшу, ніж будь-коли того дня, відокремленість і самотність. Варто зауважити, що водночас мене знову пойняв напад кашлю. Я знову витяг хусточку з кишені штанів. Свашка повернулася до місіс Сілсберн та свого чоловіка.

— Десь тут міститься крамниця Лонгчемпа,— мовила вона,— але я не знаю, де саме.

— Я теж не знаю,— озвалася місіс Сілсберн.

Здавалося, вона от-от заплаче. Хоч обличчя її було вкрите густим шаром пудри, на лобі й верхній губі проступили краплини поту. Під рукою вона затиснула чорну сумку з лакованої шкіри. Місіс Сілсберн тримала її так, наче це була її улюблена лялька, а сама вона скидалася на нарум'янену й напудрену задля спроби дитину, що втекла з дому й почувала себе дуже нещасною.

— Таксі не знайдеш ні за які гроші,— озвався зневірено лейтенант.

Від утоми вигляд його був теж кепський. "Пілотський" картуз сидів зовсім наче чужий на блідому спітнілому аж ніяк не бравому лиці, і мені, пам'ятаю, закортіло скинути його з голови, або принаймні поправити, насунути трохи на лоба — таке саме бажання ви відчуваєте на дитячому святі, де, як правило, завжди буває малий поважний хлопчина, що насадив паперовий ковпак так, що той загнув одне або й обидва вуха. [202]

— Боже милий, оце-то день! — підсумувала за всіх нас свашка.

її віночок штучних квітів з'їхав трохи набакир, вона вся змокла, але, я подумав, єдина річ, яка дійсно піддалася руйнації, це найвипадковіший, так би мовити, її аксесуар — букет гарденій. Вона все ще неуважно тримала його в руці. Він, очевидячки, не витримав випробувань.

— Що нам робити? — спитала вона — досить, як для неї, нестямно.— Пішки ми туди не дійдемо. Вони живуть аж на Рівердейлі. Може, хто-небудь придумав щось розумне?

Вона подивилася спершу на місіс Сілсберн, далі на свого чоловіка, а потім — мабуть, з розпуки — на мене.

— Тут недалечко моя квартира,— озвався я раптом знервовано.— Правду кажучи, вона за квартал звідси.— Здається, я повідомив це трохи заголосно, а може, навіть крикнув.— Вона належить мені й моєму

братові. Поки ми в армії, там живе наша сестра, але її зараз немає в місті. Вона служить у флоті й виїхала у відрядження.— Я позирнув на свашку, або, точніше, на якусь точку якраз над її головою.— Принаймні ви зможете подзвонити звідти, якщо бажаєте,— провадив я.— І в помешканні кондиціоноване повітря. Ми зможемо прохолодитися й передихнути хвилину.

Очутившися, свашка, місіс Сілсберн і лейтенант заходилися радитися самими очима. Проте не помітно було жодних ознак, що вони дійдуть певного висновку. Свашка перша перейшла від поглядів до дії. Вона даремно дивилася була на інших двох, щоб вони висловили свою думку. Отож вона повернулася до мене й спитала:

— То ви кажете, у вас є телефон?

— Атож. Якщо моя сестра з якихось міркувань його не відключила. Але, на мою думку, на це вона не мала жодних причин.

— А чим ми гарантовані, що не стрінемо там вашого брата? — спитала свашка.

Коли я зопалу висловив свою пропозицію, така дрібниця не спала мені на думку.

— Я цього не думаю,— відмовив я.— Він може там бути — це його квартира так само, як і моя, але, гадаю, його там не буде. Напевно не буде.

Одну мить свашка дивилася відверто. на мене — на цей раз дивилася не так суворо,— адже цікавий погляд дитини не може бути суворий. Потім вона повернулася до чоловіка та місіс Сілсберн і сказала: [203]

— А чого б нам не піти? Принаймні подзвонимо по телефону.

Ті згідливо кивнули. Місіс Сілсберн навіть згадала свої правила етикету, що, мабуть, включали той випадок, коли вас запрошують у гості біля дверей крамниці Шрафта. Крізь товстий шар нагрітих сонцем пудри й крему пробилася усмішка, схожа на ту, яку рекомендує Емілі Пост. Я зауважив її, пам'ятаю, з неабиякою радістю.

— То ходімо,— озвалася наша проводирка.— Давайте втечемо від цього сонця. Що мені робити з цією штукою?

Не чекаючи відповіді, вона підійшла до краю пішоходу і без усяких сентиментів викинула букет зів'ялих гарденій.

— О'кей, веди нас, Макдуфе! — мовила вона до мене.— Ми підемо за тобою. Скажу одне: йому ж краще, коли, він буде не вдома, бо я його, поганця, вб'ю.— Вона подивилася на місіс Сілсберн.— Прошу пробачення, що я так висловлюся, але це цілком серйозно.

Діставши вказівку, я повів увесь гурт мало не з радістю. За мить поряд зі мною ліворуч унизу з'явився шовковий капелюх, і мій почесний — хіба що офіційно не визнаний — . ескорт широко усміхнувся до мене. Я думав був, що він хоче взяти мене під руку.

Троє моїх гостей і один приятель чекали в холі, поки л про всяк випадок обстежував помешкання.

Всі вікна були відчинені, обидві установки для кондиціонування повітря вимкнені. Дух стояв такий, що за першим подихом здавалося, наче вас ткнули ротом у кишеню старої кожушини з єнотового хутра. Тишу порушувало лише тремтяче гудіння старого холодильника, що його ми з Сімором купили з других рук. Моя сестриця Бу за своїм дівочим військово-морським звичаєм не потурбувалася його вимкнути. В квартирі залишилася сила дрібних безладних доказів, які свідчили, що тут мешкала морячка. На канапу було кинуто вниз підкладкою гарненький невеликий за розміром синій френч з відзнаками молодшого

лейтенанта флоту. Перед канапою на кавовому столику лежала одкрита коробка цукерок "Херес Луїз" — напівпорожня, всі недоїдені цукерки були більш-менш розчавлені. На конторці стояла в рамці фотографія вельми рішучого на вигляд юнака, [204] якого я досі ніколи не бачив. Геть усі попільнички красувалися змоченими лосьйоном тампонами й недокурками, вимазаними губною помадою. Я не заходив у кухню, спочивальню і ванну, лише відчинив двері й зазирнув, щоб пересвідчитися, чи пе причаївся десь там навстоячки Сімор. З одного боку я відчував, що мене розслабило. З другого — я не міг ні на мить спочити: піднімав штори, вмикав кондиціювальні пристрої, спорожняв попільнички. До того ж мої супутники майже зразу стали наді мною збиткуватися.

— Тут ще більша задуха, ніж на вулиці,— мовила замість привітання свашка, заходячи в кімнату.

— Зачекайте хвилиночку,— сказав я.— Ніяк не можу налагодити цей кондиціювальний пристрій.

Кнопка "Увімкнуто", очевидно, заклинилася і я зосереджено нею клацав.

Поки я морочився над тією кнопкою — не скинувши навіть пілотки,— інші нишпорили підозріливо по кімнаті. Я стежив за ними куточком ока. Лейтенант — той підійшов до конторки й почав оглядати три-чотири квадратні фути стіни над нею, де ми з братом, незважаючи ні на чиї міркування, крім власних, пришпилили силу глянцьованих фотографій розміром вісім на десять — пам'ять про давноминулі дні. Місіс Сілсберн сіла — це було неминуче, подумав я,— на крісло, в якому полюбляв спати мій бульдог Бостон — уже на той час небіжчик. Ручки крісла, оббиті заяложеним вельветом, були послинені й пожовані під час багатьох страхітливих снів, що снилися собаці. Мій близький приятель — дядько батька нареченої — здавалося, щезнув безслідно. Свашка теж раптом зникла хтозна-куди.

— Зачекайте хвилинку, я знайду вам чого-небудь питного,— сказав я занепокоєно, все ще силкуючися натиснути кнопку і ввімкнути кондиціювальний пристрій.

— Я б випила чогось холодного,— пролунав дуже знайомий голос.

Я круто повернувся й побачив, що вона простяглася на канапі.

— За мить я скористаюся вашим телефоном,— повідомила вона.— У цьому стані я не могла навіть одкрити рота, щоб провадити телефонну розмову. Я знемагаю від спраги. У мене зовсім сухо в роті.

Кондиціювальний пристрій несподівано задзижчав, оживаючи, і я вийшов на середину кімнати, між канапою й кріслом, де сиділа місіс Сілсберн.

— Не знаю, що тут є питного,— мовив я.— Я не зазирав у холодильник, але гадаю... [205]

— Принесіть чого завгодно,— перебила мене невгамовна ораторка з канапи.— Аби воно було мокре. І холодне.

Каблуки її черевиків лежали на рукаві сестриного френча. Руки вона склала на грудях. Під голову підмостила подушку.

— Покладіть туди льоду, якщо він у вас б,— додала вона і заплющила очі.

Я подивився на неї коротко, але досить виразно, потім нахилився і якомога тактовніше визволив з-під її ніг френч Бу-Бу. Збираючися вже вийти з кімнати і взятися до своїх обов'язків господаря, я ступив крок, але тут заговорив лейтенант, що стовбичив біля конторки.

— Що це у вас за фотографії? — спитав він.

Я підступив до нього. На голові моїй ще й досі була пілотка. Я не додумався її скинути. Стоячи біля конторки поряд з лейтенантом, але ледь-ледь позаду, я подивився на пришпилені фото й сказав, що це були здебільшого давні знімки дітей, які виступали в передачі "Розумна дитина" за тих часів, коли ми з Сімором брали в ній участь.

Лейтенант повернувся до мене.

— Що то була за передача? — спитав він.— Я ніколи про неї не чув. Опитували дітей перед мікрофоном? "Хто дасть правильну відповідь" і таке інше?

В його тоні залунали нечутні для вуха, а проте очевидні нотки офіцера, що розмовляє з рядовим. До того ж він, здавалося, дивився на мою пілотку.

Я зняв її і відмовив:

— Ні, не зовсім.— У моїй душі раптом прокинулась якась частка родинної гордості.— Так воно було до того, як почав виступати мій брат Сімор, і більш-менш так знову після того, як він перестав брати участь у передачі. Але він докорінно змінив її форму. Він перетворив передачу на своєрідну дитячу дискусію за круглим столом.

Лейтенант подивився на мене, як мені здалося, з дещо надмірною цікавістю.

— Ви теж у ній виступали? — спитав він. —. Атож.

Цієї миті з невидимого запиленого захистку канапа озвалася свашка.

— Хай би моя дитина спробувала виступити в якій-небудь дурнячій передачі,— сказала вона.— Або на с ц е-пі. Хоч там, хоч там. Та я б краще умерла, а не дозволила своїй дитині виставляти себе напоказ перед публікою. Це калічить дітей навіки. їх може занапастити сама тільки [206] реклама,— спитайте першого-ліпшого психіатра. Я хочу сказати: вони ніколи не матимуть нормального дитинства. її голова у віночку, що зсунувся нині набік, раптово виринула з-за столу. Наче відтята од тіла, вона сперлася на спинку канапи й дивилася на нас з лейтенантом.

— Такв7 мабуть, лихо спіткало і вашого брата,— сказала голова.— Я маю на увазі: ви жили без усякого ладу, точнісінько так, як у дитинстві, отож у вас не було нагоди змужніти. Ви так і не навчилися жити в злагоді з нормальними людьми. Саме це казала дві години тому місіс Федер у тій дурнячій спочивальні. Точнісінько так і казала. Ваш брат не навчився жити з людьми у злагоді. Він іде життям, стусаючи тих, хто стоїть у нього на дорозі. Бог свідок, він нездатний ані на одруження, ані на будь-який інший нормальний вчинок. Кажучи правду, саме це говорила і місіс Федер.

Голова повернулась якраз настільки, щоб позирнути на лейтенанта.

— Чи я не маю слушності, Бобе? Говорила вона це чи ні? Скажи правду.

Та на відповідь озвався не лейтенантів голос, а мій. В роті у мене пересохло, а пахви були мокрі. Я сказав: мені цілком байдуже, що саме місіс Федер торочить про Сімора. Також мені байдуже, що скаже будь-який професійний дилетант чи гуляща аматорка. Я заявив, що відтоді, як Сі-морові було десять років, кожний summa cum laude [з найвищою відзнакою — лат.] філософ і сторож чоловічої убиральні з інтелектуальними претензіями в країні намагалися його зганьбити. Я сказав, що, може, все склалося б інакше, якби Сімор був просто малий вундеркінд, який дістався до мікрофона. Я сказав, що він ніколи не виставляв себе напоказ. Щосереди увечері він ішов у студію наче на

власний похорон. Хай мене бог поб'є, якщо він озивався хоч єдиним словом, їдучи туди автобусом чи на метро. Я сказав, що ніхто з четверорядних критиків і журналістів — побий їх лиха година,— які поглядали на нього зверхньо, не зауважили, хто він такий насправді. А він — закладаюсь усім святим — поет. Я це кажу з усією відповідальністю. Хай навіть він не написав жодного віршованого рядка, усе одно він це б довів, аби схотів, просто поворухнувши бровою.

Цієї миті я, дяка богові, замовк. Моє серце стукотіло мов несамовите, і, як це буває з іпохондриками, у мене [207] промайнула неприємна думка, що такі промови призводять до серцевих нападів.

До сьогоднішього дня не маю ніякісінького уявлення, як реагували гості на мій обурений виступ,— мутний струмінь інвектив, що я спрямував на них. Перша деталь, яку я зауважив, відновивши контакт із зовнішнім світом, це був знайомий усім шум води, що ллється з еврики. Він долинав з глибини помешкання. Я одразу обвів поглядом кімнату, вдивляючись між, крізь і повз обличчя моїх гостей. .— А де старий? — спитав я.— Маленький старий чоловік?

Спитав це невинним тоном, наче я був не я.

На диво відповіла мені не свашка, а лейтенант.

— Гадаю, він у туалеті,— мовив він з умисною відвертістю, ніби бажаючи заявити, що він не з тих, які приховують факти, котрі належать до царини щоденної людської гігієни.

— Ага,— сказав я і знову озирнув кімнату — на цей раз неуважним поглядом.

Навмисно чи ні я не зустрівся зі страшними очима свашки, не пам'ятаю та й не хочу пригадувати. На стільці я помітив шовковий

циліндр, що належав дядькові батька нареченої і замалим не поздрастувався з ним уголос..

— Я принесу вам якого-небудь прохолодного питва,— мовив я.— Зачекайте хвилинку.

— Можна скористатися вашим телефоном? — сказала раптом свашка, коли я проходив повз канапу.

Вона підвелася й поставила ноги на підлогу.

— Так, так, звичайно,— відповів я й подивився на місіс Сілсберн і лейтенанта.— Тим часом я приготую вам "Тома Колінза" якщо знайду лимони. Гаразд?

— Несіть його сюди,— озвався лейтенант несподівано товариським тоном і потер руки, як це роблять благодушні пияки.

Місіс Сілсберн перестала вивчати фотографії, які висіли над конторкою, щоб дати мені пораду.

— Якщо ви хочете приготувати "Тома Колінза", то, будь ласка, налийте мені трохи-трохи джину. Малесеньку крапельку, якщо це вам не важко.

За той короткий час, одколи ми прийшли з вулиці, вона дещо ожила. (Може, тому, що стояла за кілька футів од кондиціювального пристрою, з якого вже струменіло прохолодне повітря). [208]

Я запевнив її, що зроблю так, як вона просить, і залишив її між другорядними радіозірками початку тридцятих — кінця двадцятих років, серед яких виднілося багато збляклих фотографій Сімора й мене, де ми були зняті ще дітьми. Лейтенант, очевидячки, теж міг обійтися без мене: коли я виходив з кімнати, він уже простував до книжкових

полиць, заклавши руки за спину, наче книголюб, що залишився сам-один у кімнаті. Свашка вийшла за мною, гучно, на весь рот позіхаючи. Свій позіх вона не намагалась ані притишити, ані приховати.

Простуючи зі свашкою до спочивальні, де був телефон, ми стріли дядька батька нареченої, що йшов з протилежного краю холу. На його обличчі застиг вираз лютого спокою, який, коли ми їхали в машині, я довгий час не міг збагнути. Та коли чоловічок підійшов ближче, вираз той одмінився; він удався до пантоміми, що мала висловити найтепліші й найприязніші привітання. Несподівано для самого себе я почав широко усміхатися й аж надто завзято кивати головою на відповідь. Його ріденьке сиве волосся було дбайливо зачесане — здавалося, навіть щойно помите,— наче він знайшов невеличку перукарню, сховану в далекому кутку помешкання. Коли він минув нас, я відчув потяг озирнутися, а коли зробив це, він енергійно помахав мені рукою, наче кажучи: "Щасливої дороги! Швидше вертайтеся!" Це мене страшенно підбадьорило.

— Що це з ним? — спитала свашка.— Може, здурів?

— Гадаю, що так,— відповів я й одчинив двері спочивальні.

Вона важко сіла на одне з парних ліжок (саме на Сі-морове). Телефон стояв на нічному столику, і його можна було досягти рукою. Я сказав, що за мить принесу їй питного. "

— Не турбуйтеся, за мить я вийду,— відмовила вона.— Причиніть, будь ласка, двері... Не ображайтеся, але я не можу розмовляти по телефону, коли двері одчинені.

Я сказав, що не можу теж, і рушив до порога. Але коли я повернувся, щоб вийти з-поміж ліжок, то помітив на ослоні біля вікна брезентову розбірну валізу. З першого погляду мені здалося, що це моя власна якимсь дивом примандрувала сама з Пенсільванського вокзалу. Потім я

подумав, що це, мабуть, власність Бу-Бу, і підступив до неї. Валіза була розкрита. З першого ж погляду на речі, що лежали зверху, я переконався, кому вона належить. Я кинув другий, уважніший погляд і побачив на двох випрасуваних сорочках кольору засмаглої шкіри одну річ, яку не слід [209] було залишати наодинці з свашкою. Я витяг її з валізи, поклав під пахву, махнув по-дружньому рукою свашці, котра вже вставила свій палець у диск, чекаючи, поки я заберуся геть, і причинив за собою двері.

Я трохи постояв за дверима серед солодкої самотності холу, міркуючи, що робити з Сіморовим щоденником,— а це, повинен сказати, саме й була та річ, яку я взяв з брезентової валізи. Спочатку мені спало на думку сховати його, поки підуть мої гості. Здавалося, то була добра конструктивна ідея — віднести щоденник у ванну і вкинути в кошик для брудної білизни. Поміркувавши трохи детальніше, я вирішив однести його у ванну, погортати, а потім укинути в кошик для брудної білизни.

Мабуть, самим богом судилося, щоб того дня я спілкувався з людьми не тільки з допомогою різноманітних жестів і символів, але й удаючись до незмірних можливостей письма. От ви стрибаєте в переповнену мангану, а доля вже потурбувалася про те, щоб у вас був блокнот і олівець на той випадок, коли один з ваших супутників виявиться глухонімий. Отож коли ви заходите у ванну кімнату, пильно подивіться, чи немає на стіні над умивальником ніяких написів — апокаліптичних чи будь-яких інших.

Протягом багатьох років у— нас, семи дітей, що мешкали в квартирі з однією ванною, була, може, надмірна, але корисна звичка писати один одному записки на дзеркалі аптечки, вживаючи для того шматочок мокрого мила. Тематично ці записки набували форми суворих доган або часом і відкритих погроз. "Бу-Бу, коли ти витерлася, прибери простирадло. Не залишай його долі. З привітом — Сімор". "Уолте, твоя черга вести З. і Ф. на прогулянку в парк. Я водив їх учора. Здогадайся хто". "У середу їхній день народження. Не йдіть у кіно і не тиняйтеся по студії після передачі. Інакше будете оштрафовані. Це стосується також і

тебе, Бадді". "Мати сказала, що Зуї ледве не з'їв фінолакс. Не залишайте на раковині напівтруйні речовини, які він може дістати й з'їсти".

Я, звичайно, наводжу зразки написів часів нашого дитинства, але навіть багато років згодом, коли задля незалежності та самостійності я й Сімор відокремилися й завели власне помешкання, ми з ним не зрадили давню родинну традицію. Інакше кажучи, ми не викидали змилків.

Коли я зайшов у ванну, тримаючи під пахвою Сіморів щоденник, і надійно зачинив двері на защіпку, то майже негайно помітив записку. Рука була, однак, не Сіморова, а, поза всяким сумнівом, моєї сестри Бу-Бу. [210]

Чи писала вона милом, чи не милом, однаково літери були такі дрібнесенькі, що розібрати не було майже ніякої змоги. Отож вона легко вмістила на дзеркалі таке послання:

"Вище крокви, будівничі! Наречений іде подібний до Ареса. Він вищий за найвищого мужчину. З привітом — Ірвінг Сапфо, що працювала колись по контракту в широкомовній компанії Елізіум з обмеженими правами. Будь щасливий, щасливий зі своєю прекрасною Мюрієл. Наказую тобі. Тут я найстарша".

Треба сказати, що вищецитована поетеса користалася великою прихильністю — через певні проміжки ласу — всіх дітей у нашій родині головним чином завдяки величезному впливові Сімора на наш поетичний смак.

Я прочитав і перечитав цитату, а потім сів на край ванни і розгорнув Сіморів щоденник.

Далі я правдиво відтворюю ті сторінки Сіморового щоденника, які я прочитав, сидячи на краю ванни. Мені здається, що я матиму цілковиту

слушність, коли не наводитиму дат. Досить сказати, що він зробив ці записи, коли його частина стояла в Форт-Монмуті наприкінці 1941-го й початку 1942 року, за кілька місяців до того, як призначили день одруження.

"Цього вечора, коли ми вишикувалися для церемонії спуску прапора, було страшенно холодно, проте чоловік шість лише з нашої роти зомліли, поки оркестр нескінченно довго виконував "Зірчасто-смугастий прапор". Гадаю, жодна людина з нормальним кровообігом не може стояти неприродно виструнчившись, як того вимагає військовий статут. А надто тримаючи важку, наче свинцеву гвинтівку в позиції "на прапор шикуйсь!". Я не маю кровообігу, не маю пульсу. Я звик до непорушної постави. Я в цілковитій згоді з темпом "Зірчасто-смугастого прапора". Його ритм нагадує мені романтичний вальс.

По церемонії ми дістали звільнення до півночі. 0 сьомій я стрівся з Мюрієл біля Білтмора. Дві чарки міцного, два бутерброди з тунцем, що ми їх з'їли в кав'ярні, потім фільм, який вона хотіла подивитися,— щось за участю Грі-ра Гарсона. Я подивився на неї декілька разів у темряві, коли літак сина Гріра Гарсона пропав безвісти. Вона сиділа розкривши рота. Зосереджена, стурбована. Всім єством поринула в трагедію виробництва фірми Метро — Голдвін — Мейєр. Я затремтів од побожного жаху і щастя. Як я кохаю цю дівчину і потребую її щирого серця. Вона [211] подивилася на мене, коли діти принесли кошеня своїй матері. М. подобалося кошеня, і вона хотіла, щоб і я його сподобав. Навіть у темряві я відчув, що вона відсахнулась од мене, як завжди, коли я автоматично не вподобаю те, що вона любить. Згодом у вокзальному барі вона спитала мене: "Правда, кошенятко було миле?" Вона вже не вживає слово "розкішне". Коли це я налякав її так, що вона одцуралася слів із свого звичайного словникового запасу? Хоч я людина й нудна, та все ж таки навів визначення сентиментальності, яке дав Р. Г. Бліт: ми впадаємо в сентиментальність тоді, коли трактуємо річ ніжніше за бога. Я сказав (повчально?), що бог поза всяким сумнівом любить кошенят, але, мабуть, не в кольорових фільмах, де їм на лапки узувають плетені черевички. Він полишає цю мальовничу деталь сценаристам. М.

поміркувала і, здавалось, згодилася зі мною, але ця "істина" була не дуже їй бажана. Вона сиділа, помішуючи трунок і відособившись од мене. її непокоїть те, що любов до мене приходить і відходить, з'являється й зникає. Вона сумнівається в її реальності лише тому, що любов не тішить так перманентно, як кошеня. Бог свідок, це навіває сум. Людський голос наче створений для того, щоб оскверняти все на світі.

Сьогодні увечері обід у Федерів. Дуже добрий. Телятина, картопляне пюре, стручкова квасоля, чудовий зелений салат з олією і оцтом. Десерт Мюрієл приготувала сама: заморожені вершки з сиром, а зверху малина. На очах мені виступили сльози (Сайгьо каже: "Не знаю, що воно таке. Але від удячності у мене капають сльози"). На столі поряд зі мною поставили пляшку кетчупу. Очевидно, Мюрієл сказала місіс Федер, що я поливаю кетчупом усяку страву. Я б віддав усе на світі, щоб побачити, як М. захищає мене, кажучи своїй матері, що я вживаю кетчуп навіть з стручковою квасолею. Моя люба дівчинка!

По обіді місіс Федер запропонувала послухати передачу. Мене непокоїть її ентузіазм, ностальгічна прихильність до передачі, особливо до давніх часів, коли виступали ми з Бадді. Сьогодні її передавали з якоїсь військово-морської бази, чомусь аж з-під Сан-Дієго. Надто забагато педантичних запитань і відповідей. Голос Френні звучав так, наче в неї нежить. Зуї фантазував на відчай душі. Диктор завів з ними розмову про житлове будівництво, і мала Берк заявила, що вона ненавидить однакові будинки — маючи на увазі довжелезний ряд однакових стандартних будинків. Зуї сказав, що вони приємні. Він сказав, що йому було б дуже приємно зайти ненароком у чужий будинок, пообідати [212] помилково з чужими людьми, переночувати в чужому ліжку і зранку поцілувати всіх на прощання, гадаючи, що вони його рідні. Він сказав, що хотів би навіть, аби всі люди на світі були схожі один на одного як дві краплі води. Тоді, мовляв, кожен, зустрівши людину, вважав би, що це його дружина, або мати, або батько, і люди скрізь і завжди обіймалися б, і це було б дуже приємно.

Увесь вечір я почував себе незмірно щасливим. Коли ми сиділи у вітальні, мене вразили близькі стосунки Мюрієл з її матір'ю. Це так гарно. Вони знають вади одна одної, особливо вади, що стосуються товариської розмови, і докоряють за них поглядами. Місіс Федер невпинно стежить за Мюрієл, коли та починає говорити про свої літературні уподобання, а Мюрієл пильно дивиться на матір, коли вона стає надміру багатослівна. Хоч вони інколи й сперечаються, але між ними не може бути серйозної сварки, бо вони — мати і донька. Страшне і прегарне видовище. Та часом буває, коли я сиджу " ними заворожений, мені хочеться, щоб містер Федер частіше встрявав до розмови. Часом я потребую його слова. Іноді, коли я переступаю поріг їхнього помешкання, мені здається, що я заходжу в неохайний світський жіночий монастир на дві особи. А коли я виходжу, мені здається,, що М. та її мати напхали мені кишені пляшечками й слоїками з губною помадою, рум'янами, сітками на волосся, дезодораторами тощо. Я надзвичайно їм удячний, але не знаю, що робити з їхніми невидимими подарунками.

Сьогодні після сигналу вечірньої зорі ми не дістали одразу звільнення, бо під час параду, який приймав англійський генерал, хтось упустив гвинтівку. Я спізнився на поїзд, що відходив о 5.52, і на годину спізнився на побачення з Мюрієл. Обід у Лун Фара на П'ятдесят восьмій. Під час обіду М. збуджена й замалим не плакала, щиро схвильована й злякана. її мати вважає, що я особа з шизофренічними нахилами. Очевидячки, вона розмовляла про мене з психіатром і він з нею погоджується. Місіс Федер попросила Мюрієл вивідати, чи немає у нашій родині божевільних. Гадаю, Мюрієл була так наївна, що розказала їй, чому в мене на зап'ястках шрами, бідолашна, люба дівчинка. З того, що М. розповідає, мені ясно: її мати турбується не цим, а деякими іншими речами. Точніше трьома. По-перше, я не хочу й не можу сходитися з людьми. По-друге, зі мною щось негаразд, бо я не спокусив Мюрієл. По-третє, [213] очевидячки, місіс Федер ніяк не дає спокою моя репліка, яку я днями кинув за обідом,— що я хотів би бути дохлою кішкою. Минулого тижня вона спитала мене під час обіду, що я збираюся робити по тому, як демобілізуюся з армії. Чи піду знову викладати в той самий коледж?

Чи маю намір узагалі братися за викладання? Чи думаю я повернутися на радіо, може, в ролі якого-небудь коментатора? Я відказав, що, мені здається, війна триватиме довіку і я певний одного: якщо коли-небудь настане мир, я хотів би бути дохлою кішкою. Місіс Федер гадала, що то був жарт. Високомудра особа. Вона гадала, що моя якнайсерйозніша відповідь була своєрідний жарт, на який слід реагувати легковажним мелодійним сміхом. Коли вона засміялася, мене це, мабуть, розважило, і я забув їй пояснити, що то означає. Сьогодні увечері я розповів Мюрієл, що якось буддистського мудреця спитали, яка найцінніша річ у світі, і він відповів: дохла кішка, бо ніхто не складе їй ціну. М. полегшало на душі, але я ясно бачив, що їй кортіло додому. Вона прагнула запевнити матір, що моє зауваження аж ніяк не шкідливе. Вона поїхала в таксі зо мною на станцію. Яка вона була мила в чудовому гуморі. Вона вчила мене усміхатися, розгладжуючи своїми пальчиками м'язи обабіч мого рота. Як гарно вона сміється. О боже, я такий щасливий! Якби тільки вона була зі мною щасливіша. Інколи мені щастить її розважити, їй, очевидно, подобається моє обличчя, і руки, і потилиця, і їй, мабуть, аж надто приємно розповідати подругам, що вона заручена з Біллі Блеком, який багато років виступав у програмі "Розумна дитина". Гадаю, вона загалом відчуває до мене материнський і сексуальний потяг. Та в цілому я йе можу дати їй справжнього щастя. О боже, поможи мені! Єдина втіха, це те, що кохана моя відчуває постійну незмінну пошану до шлюбу. Вона повсякчас прагне гратися в сім'ю. її подружній ідеал абсурдний і зворушливий. Вона хоче дуже засмагнути і мріє колись підійти до чергового адміністратора шикарного готелю й спитати, чи забрав уже чоловік листи. Вона хоче ходити по крамницях шукати матерії на фіранки. Вона хоче купувати пелюшки. Може, навіть несвідомо, але вона прагне залишити материнський дім, хоч відчуває до матері глибоку відданість. Вона хоче мати дітей — гарненьких дітей, схожих на неї, не на мене. Я також відчуваю, що на Різдво вона хоче розпаковувати власні ялинкові прикраси, а не ті, які належали матері.

Сьогодні я одержав од Бадді чудернацького листа. Він написав його, звільнившися з кухонного наряду. Я думаю [214] про нього, пишучи про Мюрієл. Він зневажив би її за те, що вона виходить заміж з тих

міркувань, які я виклав. Та чи заслуговують вони на презирство? Певною мірою, мабуть, що так, але вони здаються мені такі притаманні людству й прекрасні, що навіть зараз, пишучи це, я не можу згадати їх без почуття глибокого зворушення. Він би також не вподобав матір Мюрієл. Вона належить до того типу жінок, що Бадді аж ніяк не терпить. її самовпевненість дратує. Навряд чи він збагне, що вона за людина. Вона довіку не зрозуміє й не оцінить поезію, якою просякнуті усі речі, геть усе на світі. Вона все одно що мертва, а проте живе, ходить у магазин, відвідує свого психолога, ковтає щовечора по роману, вдягає свій пояс, докладає всіх засобів, щоб забезпечити Мюрієл здоров'я й добробут. Мені вона страшенно подобається. Я вважаю її надзвичайно хороброю жінкою.

Цієї ночі наша рота чергує. Цілу годину стояв у черзі до телефону в кімнаті відпочинку. Коли Мюрієл почула, що я не зможу увечері приїхати на побачення, в її голосі зазвучала відверта полегкість. Це мене забавляє і тішить. Інша дівчина, яка б хотіла позбутися свого нареченого на один вечір, не проминула б нагоди висловити по телефону свій жаль. А М. тільки відмовила: "О!" Як я обожнюю її простоту, її страшенну чесність. Як я покладаюся на неї.

3.30 ночі. Я сиджу в ротній канцелярії. Мені не пощастило заснути. Я накинув поверх піжами свій кітель і прийшов сюди. Ал Аспезі черговий по роті.. Він спить на підлозі. Я почергую за нього біля телефону. Ото був вечір! На обід прийшов психолог місіс Федер. Він допитував мене аж до одинадцяти тридцяти. Часом дуже вправно й розумно. Кілька разів я ловив себе на тому, що намагаюсь допомогти йому. Очевидячки, він здавна полюбляв слухати нас з Бадді. Сам він — як людина і як фахівець — цікавився, чому я в шістнадцять років перестав виступати по радіо. Він чув програму, присвячену Лінкольнові, але в нього склалося враження, нібито я сказав, що гетісбергська промова "шкідлива для дітей". Неправда. Я запевнив його, що сказав був: ця промова не годиться для того, щоб діти заучували її напам'ять у школі. До того ж йому здавалося, що буцімто, на мою думку, це була нечесна промова. Я пояснив йому, що насправді сказав: у битві під Гетісбергом загинуло 51

112 чоловік, і якщо хтось мав промовляти з нагоди роковини цієї події, то йому слід було б просто вийти на трибуну, посваритися на слухачів кулаком і зійти — якщо промовець був цілком чесна людина. Він не [215] сперечався зі мною, але, мабуть, зробив висновок, що я слабую на якийсь комплекс довершеності. Він багато — і цілком розумно — говорив про доброчесність недовершених людей, про те, що слід миритися з своїми й чужими вадами. Я з ним згоден, але тільки в теорії. Я довіку обстоюватиму всеїдність, бо вона дає здоров'я і цілком реальне щастя, якому варто позаздрити. Дотримуватися її послідовно, це значить піти за таоїстами, тобто вибрати, без сумніву, найдоброчеснішу дорогу. Та задля цього доведеться відмовитись од поезії, вийти за межі поезії. Оскільки людина з смаком не може навчитися або примусити себе любити погану поезію, а тим більше прирівняти її до хорошої поезії, то їй доведеться відкинути всю поезію загалом. Я сказав, що це зробити нелегко. Доктор Сімс відмовив, що я ставлю питання аж надто руба — ставлю, як запеклий прибічник досконалості. Чи можу я це заперечити?

Очевидячки, нерви місіс Федер не витримали, і вона сказала йому про дев'ять швів на моєму зап'ясткові. Я вчинив необачно, розповівши Мюрієл про ту давноминулу справу. Вона одразу ж передає все своїй матері. Мені слід було б заперечити, але я не міг. М. чує мене тільки тоді, коли мати її слухає теж. Бідолашна дитина! Але я не збирався обговорювати з Сімсом ті шви, які мені наклали завдяки Шарлоті. Принаймні не за чаркою.

Прощаючись увечері з М., я майже пообіцяв їй піти днями до психолога. Сімс сказав, що його тутешній колега дуже добрий фахівець. Очевидячки, вони з місіс Федер уже не раз говорили віч-на-віч на цю тему. Чи це мене дратує? Аж ніяк. Дивна річ. Сам не знаю чому, але мене це тішить. Я завжди симпатизував тещам, навіть тим, які повсякчас з'являються на сторінках гумористичних журналів. У всякому разі, я нічого не втрачу, сходивши до психоаналіста. А що я військовослужбовець, то це не коштуватиме мені жодного цента. М. любить мене, але вона ніколи по-справжньому не зблизиться зі мною,

ніколи не зайде в інтимні фривольні стосунки, поки я не пройду бодай поверхового медогляду.

Якщо — або коли — я зберуся піти до психоаналіста, то, сподіваюся, він матиме досить глузду і запросить на консультацію дерматолога. Фахівця з рук. У мене на руках шрами — сліди того, що я торкав різних людей. Одного разу в парку, коли Френні ще лежала в колисці, я поклав руку на її пухнасту потилицю і тримав її занадто довго. , Іншого разу це сталося в кінотеатрі Лува на Сімдесят другій вулиці, коли ми з Зуї дивилися страшний фільм. Йому [216] було шість або сім років, і він заліз під крісло, щоб не дивитися на страхітливу сцену. Я поклав йому на голову руку. Деякі голови, деякі кольори, певної текстури волосся залишають на мені довічні сліди. А також і деякі речі. Колись за дверима студії Шарлота кинулася від мене тікати, і я схопив її за плаття, щоб утримати біля себе. Жовте бавовняне плаття, яке я любив, бо воно було задовге для неї. На долоні моєї правої руки й досі є лимонно-жовта позначка. Боже милий, якщо я слабую на клінічну недугу, то у мене паранойя навпаки. Я підозрюю всіх людей, що вони змовилися мене ощасливити".

Пам'ятаю, я загорнув щоденник — точніше рвучко закрив його — після слова "ощасливити". Хвилин зо дві я сидів, затиснувши зошит під пахвою, аж поки відчув деяку незручність, довгенько просидівши на краю ванни. Уставши, я виявив, що спітнів дужче, ніж досі того дня, наче щойно виліз із ванни, а не просто сидів на її краю. Я підійшов до корзини на білизну, підняв покришку і майже злостивим рухом буквально шпурнув Сіморів щоденник у простирадла і наволочки, що лежали на дні. Потім за браком кращої, конструктивнішої ідеї я вернувся і знову сів на краю ванни. Якусь хвилину я дивився на записку, що Бу-Бу залишила на дзеркалі, а тоді встав і вийшов з ванної, зачинивши двері аж надто енергійно, наче тим можна було замкнути ванну навіки.

Далі я зайшов на кухню. На щастя, вона виходила в хол, і я дістався туди, минувши кімнату, де сиділи мої гості. Коли двері за мною зачинилися, я скинув свою верхню одіж — гімнастерку — і кинув її на

емальований столик. Цей рух, здавалося, зовсім мене знесилив, і я трохи постояв у самій тенісці, спочиваючи, перш ніж узятися до геркулесової праці — готувати коктейль. Потім ураз, наче мене підстьобнули через невидимий отвір у стіні, я почав одчиняти бар і холодильник, шукаючи інгредієнтів "Тома Колінза". Вони були всі в наявності, крім великих лимонів, які довелося замінити малими, і за кілька хвилин я зробив трохи пересолоджений "Колінз". Я взяв з полички п'ять склянок і озирнувся, шукаючи тацю. Знайти її було важкенько, і коли я зрештою її розшукав, одчинив і зачинив бар, мені вже несила було триматися, і я почав тихенько жалібно стогнати.

Саме тоді, коли я виходив з кухні, одягнувши свою гімнастерку і тримаючи тацю з кухлем і склянками, над моєю головою спалахнула уявна лампочка — точнісінько так, як це малюють у коміксах, щоб показати, що героя осяяла [217] блискуча думка. Я поставив тацю на підлогу, вернувся до полиці і взяв напівповну пляшку шотландського віскі. Потім приніс свою склянку й налив собі — очевидно, через неуважність — аж на чотири пальці. Одну мить я дивився критично на склянку, а далі, наче завзятий верховод з ковбойського фільму, вихилив віскі одним ковтком. Мушу зауважити, що я описую цей епізод з очевидною відразою. Звичайно, мені було двадцять три роки, і я вчинив точнісінько так, як це вчинив би кожний зелений парубійко за даних обставин. Та справа була трохи складніша. Адже я, як то кажуть, непитущий. Випивши унцію віскі, я або страждаю від страшенних нападів нудоти, або починаю шукати серед присутніх скептиків. А після двох унцій я стаю п'яний як чіп.

Однак той день був, принаймні кажучи, не зовсім звичайний, і пам'ятаю, що, взявши знову тацю і виходячи з кухні, я не передчував ніяких звичних метаморфоз. У моєму шлунку, правда, вироблялася безпрецедентна кількість тепла, але це було єдине явище, що виходило за межі норми.

Зайшовши до кімнати з навантаженою тацею, я не виявив ніяких помітних змін серед своїх гостей, крім того підбадьорливого факту, що

до них знову приєднався дядько батька нареченої. Він зручно влаштувався в старому кріслі, що належало моєму покійному бульдогові Бостону. Його тоненькі ніжки були закинуті одна на одну, волосся зачесане, пляма від підливи так само привертала очі і — диво дивне! — його сигара була запалена. Ми привітали один одного ще з більшою екстравагантністю, ніж звичайно, наче ці ненастанні розлуки здалися нам занадто довгими і йому, й мені було несила їх терпіти.

Лейтенант усе ще стояв біля книжкових полиць. Він і досі гортав сторінки тієї самої книжки, очевидно, захопившися читанням. (Я так і не встановив, що то була за книжка). Місіс Сілсберн помітно очуняла, навіть посвіжішала і, підновивши, як я зауважив, шар рум'ян, сиділа тепер на канапі, в найдальшому її кінці від дядька батька нареченої. Вона продивлялася журнал.

— О, як це мило! — вигукнула вона світським тоном, побачивши тацю, яку я поставив на столик для кави.

Вона усміхнулась до мене по-компанійському.

— Я долив туди трохи джину,— збрехав я, струшуючи кухоль.

— Тут зараз так гарно, так прохолодно,— сказала місіс Сілсберн, устала, обійшла канапу і спинилася біля [218] письмового столу. Простягнувши руку, вона торкнула пальцем одну фотографію на стіні.— Хто це гарненьке дитя?

Тепер, коли до кімнати ненастанно плинуло прохолодне повітря, коли вона вправилася знову нарум'янити й напудрити своє лице, місіс Сілсберн уже не скидалася на ту розгублену перелякану дівчинку, що стояла на пекучому сонці біля крамниці Шрафта на Сімдесят дев'ятій вулиці. Вона зверталася до мене тим самим зрівноваженим тоном, який так добре слугував їй, коли я вскочив у машину біля дому бабусі нареченої і коли вона спитала мене, чи я не Дікі Бріганца.

Я перестав струшувати кухоль із "колінзами" і підійшов до неї. Вона вперла свій лакований ніготь у фотографію дітей, що виступали у передачі "Розумна дитина" 1929 року, вказуючи на одного з них. Семеро нас сиділо за круглим столом, перед кожним стояв мікрофон.

— Такої гарненької дитини я ще зроду не бачила,— сказала місіс Сілсберн.— Знаєте, кого вона трохи нагадує? Обрисами очей і рота?

На той час шотландське віскі — не все, а порція десь на палець — почало на мене впливати, і я замалим не відповів: "Дікі Бріганцу". Та мене ще застеріг внутрішній імпульс. Я ствердно хитнув головою і назвав ім'я кіноактриси, яку передньо згадала була свашка, коли говорила про дев'ять хірургічних швів.

Місіс Сілсберн широко розплющила очі.

— Невже вона теж виступала в передачі?

— Так, виступала" років зо два. Далебі, виступала. Звичайно, під власним ім'ям. її звуть Шарлота Мейх'ю.

Лейтенант уже стояв позад мене з правого боку, вдивляючись у фотографію. Почувши Шарлотине сценічне ім'я, він облишив книжкову полицю, щоб позирнути й собі.

— Я й не знала, що вона змалку виступала по радіо,— мовила місіс Сілсберн.— Я того не знала! То вона була блискуча актриса ще змалку?

— Ні, вона страшенно любила галасувати. Однак співала незгірш як зараз. І завжди надавала моральну підтримку. У студії вона щоразу примудрялася сісти поряд з моїм братом Сімором, і коли він під час передачі казав Що-небудь потішне, вона наступала йому на ногу. Наче стискала йому руку, але робила це ногою.

Виголошуючи своє коротеньке казання, я сперся руками на спинку стільця. Нараз вони сковзнули — як то часом буває, коли спираєшся ліктями на стіл або на шинквас [219] бару. Я похитнувся і тієї ж миті відновив рівновагу. Очевидно, ані місіс Сілсберн, ані лейтенант того не помітили. Я склав руки на грудях і провадив:

— Тими вечорами, коли Сімор був у особливо добрій формі, він вертався додому, злегка кульгаючи. Це щира правда. Шарлота не просто наступала йому на ногу, а давила щосили. Але йому то було байдуже. Він любив людей, що наступають йому на ноги. Він любив галасливих дівчат.

— Та це ж страшенно цікаво! — вигукнула місіс Сілсберн.— Я й не знала, що вона колись виступала по радіо.

— Правду кажучи, то Сіморова заслуга,— сказав я. — Вона була дочка остеопата, котрий жив у нашому будинкові на Ріверсайд Драйв.— Я знову поклав руки на спинку стільця і сперся на нього — частково для підтримки, частково, щоб набути пози людини, яка розповідає про минуле, спираючись на паркан своєї садиби. Мене аж надто тішив звук власного голосу.— Ми гралися в ступбол... Вам це цікаво слухати?

— Атож! — відмовила місіс Сілсберн.

— Одного дня після школи ми з Сімором гралися в ступбол за рогом нашого будинку, і хтось — потім виявилося, що то була Шарлота,— почав кидати на нас мармурові кульки з дванадцятого поверху. Так ми з нею зустрілися. Ми прилучили її до передачі того ж таки тижня. Ми навіть не знали, що вона вміє співати. її взяли просто тому, що у неї була чудова нью-йоркська вимова. Вона говорила з акцентом Дікман-стріт.

Місіс Сілсберн зайшлася дзвінким сміхом, що вражає на смерть чутливого оповідача анекдотів, байдуже, тверезого чи п'яного. Вона, певно, чекала, поки я скінчу, щоб звернутися до лейтенанта.

— Як по-вашому, на кого вона скидається? — спитала вона наполегливо.— Особливо обрисами очей і рота. Кого вона вам нагадує?

Лейтенант подивився на неї, потім на фотографію.

— Ви маєте на увазі на цьому фото? Ще дитиною? — запитав він у свою чергу.— Чи зараз? Як вона виглядає в кіно?

— Гадаю, і тут, і там. А особливо тут, на цьому фото. Лейтенант став придивлятися до фотографії. Вигляд у нього був явно невдоволений, наче він аж ніяк не схвалював, що місіс Сілсберн — цивільна особа, та ще й жінка,— попросила його це зробити. [220]

— Мюріел,— сказав він коротко.— На цьому фото вона схожа на Мюрієл. Таке саме волосся і все інше.

— Щира правда! — вигукнула місіс Сілсберн і повернулася до мене.— Щира правда,— повторила вона.— Валі доводилося бачити Мюрієл,? Чи ви бачили її, коли вона скручує своє волосся гарним валиком...

— До сьогодні я ніколи не бачив Мюрієл,— сказав я.

— То повірте моєму слову,— сказала місіс Сілсберн, значливо стукаючи по фотографії вказівним пальцем.— Ця дитина могла бути двійником малої Мюрієл. Вона схожа на неї, як викапана.

Віскі поступово забивало мені памороки, і я ніяк не міг збагнути це твердження в цілому, а тим більше зробити з нього всі можливі висновки. Я пішов до кавового столика — мабуть, простуючи трохи прямолінійно,— і знову заходився струшувати кухоль із "колінзами". Дядько батька нареченої спробував був привернути мою увагу, щоб привітати мене з поверненням, але я саме зосереджено міркував над тим, що Мюрієл буцімто схожа на Шарлоту, і не відповів йому. До того ж

голова моя наморочилася. Мене пойняло бажання — якому я не піддався — струшувати кухоль, сидячи на підлозі.

Хвилини за дві, коли я почав наливати коктейль у склянки, місіс Сілсберн звернулася до мене з запитанням. Воно пролунало в кімнаті, як пісня, так мелодійно вона його вимовила.

— Чи зручно буде спитати про ту лиху пригоду, що її згадувала місіс Бервік? Я маю на увазі дев'ять швів, про які вона казала. Як це сталося? Ваш брат ненароком штовхнув її чи як?

Я поставив кухоль, що здавався мені надзвичайно важким та незручним, і подивився на неї. Дивна річ: хоча в голові мені злегка наморочилося, віддалені предмети і не думали розпливатися в моїх очах. В усякому разі місіс Сілсберн, що стояла на тім боці кімнати, вимальовувалась аж надто чітко.

— А хто така місіс Бервік? — спитав я.

— Моя дружина,— відповів коротко лейтенант.

Він придивлявся до мене, наче член одноосібного комітету, що мав на меті вияснити, чому я так довго готував трунок.

— О, авжеж,— сказав я.

— То це була лиха пригода? — допитувалася місіс Сілсберн.— Він зробив це ненароком, правда ж?

— О боже милостивий, місіс Сілсберн! [221]

— Прошу? — холодно мовила вона.

— Даруйте. Не зважайте на мене. Я трохи захмелів. Хвилин п'ять тому на кухні я хильнув зайвого...— Тут я змовк і рвучко обернувся. На не засланій килимом підлозі холу залунала знайома важка хода. Кроки швидко наближалися — ніби насувалися на нас,— і за мить до кімнати вскочила свашка. Вона не дивилася ні на кого зокрема.

— Нарешті мені пощастило до них додзвонитися,— заявила вона. її голос був на диво знебарвлений, без жодних ознак курсиву.— Цілісіньку годину витратила.— Обличчя в неї так розчервонілося, що, здавалося, от-от спалахне.— Воно холодне? — спитала вона й одразу ж, не чекаючи відповіді, підійшла до кавового столика, взяла склянку, що я хвилину тому налив до половини, і жадібно її вихилила.— Зроду ще не бувала в такій спекотливій кімнаті,— мовила вона між іншим і поставила порожню склянку. Потім узяла кухоль і, гучно подзвонюючи кубиками льоду, знову налила собі півсклянки.

Тим часом місіс Сілсберн опинилася біля столика.

— Що вони сказали? — нетерпляче запитала вона.— Ви розмовляли з Руею?

Свашка спершу ковтнула коктейлю.

— Я розмовляла з усіма,— похмуро відповіла вона, ставлячи на столик склянку і роблячи притиск на слові "усіма" з властивим їй, проте, невмінням справити драматичний ефект. Вона глипнула спершу на місіс Сілсберн, потім на мене, потім на лейтенанта.— Можете заспокоїтися. Все склалося якнайкраще.

— Що ви маєте на увазі? Що сталося? — гостро запитала місіс Сілсберн.

— Те, що я вам сказала. Молодий уже не боїться тягара щастя.

Свашка знову вдалася до своєї звичної інтонації.

— Як це так? З ким ви розмовляли? — запитав лейтенант.— Ви розмовляли з місіс Федер?

— Кажу вам, я розмовляла з усіма. З усіма, крім соромливої нареченої. Вона втекла з нареченим. Скільки цукру ви поклали в цю штуку? — роздратовано спитала вона, повертаючись до мене.— На смак вона точнісінько наче...

— Втекла? — перепитала місіс Сілсберн, прикладаючи до горла руку.

Свашка зиркнула на неї.

— Заспокойтесь-бо, голубонько,— порадила вона.— Не треба вкорочувати собі віку. [222]

Місіс Сілсберн сіла інертно на канапу, якраз поряд зі мною. Я пас очима свашку, і, очевидячки, місіс Сілсберн пішла за моїм прикладом.

— Мабуть, коли вони вернулися додому, він чекав їх у помешканні. Отож Мюрієл умить спакувалася, і вони удвох одразу ж виїхали.— Свашка артистично знизала плечима, знову взяла склянку й допила коктейль.— У кожному разі всіх нас запрошують на гостину, чи як воно там називається. Адже молодий з молодою вже виїхали. Там зібралася сила людей. Усі такі веселі — я чула по телефону.

— Ти, кажеш, розмовляла з місіс Федер. Що вона тобі говорила? — спитав лейтенант. Свашка загадково похитала головою.

— Вона трималася чудово. Боже милий, яка то жінка! Вона балакала цілком нормальним тоном. Як я висновую з її слів, цей Сімор обіцяв звернутися до психоаналіста, щоб той його привів до ладу.— Вона знову знизала плечима.— Хтозна, може, все складеться на краще. Я так

заморочилася, що вже не можу думати.— Вона повернулася до чоловіка. — Ходімо. Де твій картуз?

Не встиг я отямитися, як свашка, лейтенант та місіс Сілсберн попростували до дверей, а я, виконуючи обов'язки господаря, подався слідом за ними. Мене вже помітно погойдувало, але що жоден з них не повернувся, то, гадаю, вони не зауважили мій стан.

Я почув, як місіс Сілсберн спитала свашку:

— Ви збираєтеся завітати до них чи як?

— Не знаю,— відповіла та.— Якщо ми зайдемо, то лише на одну хвилинку.

Лейтенант натиснув кнопку ліфта, і всі три застигли, втупившися в очко індикатора. їм наче одібрало мову. Я стояв за кілька футів на порозі, дивлячись немов крізь, воду. Коли ліфт прибув, я голосно сказав "до побачення". Три голови повернулися до мене як по команді.

— До побачення,— гукнули вони, і, коли дверцята зачинилися, свашка крикнула: — Дякую за коктейль!

Я вернувся до кімнати дуже непевними кроками, силкуючись добром чи злом розстебнути свою гімнастерку. Мою появу бурхливо привітав гість, який залишився і про якого я забув. Побачивши мене, він підняв свою майже повну склянку і заходився нею буквально вимахувати. Він [223] кивав мені головою і широко усміхався; наче тішачись тим, що нарешті настала уроча радісна мить, яку ми так довго очікували. Я відчув, що цього разу не можу відповісти рівноцінними усмішками, проте, пам'ятаю, поплескав його по плечі. Потім я важко сів на канапу і зрештою таки розстебнув свою гімнастерку.

— Невже у вас немає власної хати? — спитав я його.— Хто вас доглядає? Голуби в парку?

У відповідь на ці провокаційні запитання мій гість почав ще завзятіше вимахувати склянкою, наче то був пивний кухоль, показуючи, що п'є на моє здоров'я. Я заплющив очі і ліг горілиць на канапу, поклавши й ноги. Але від цього кімната пішла кругом. Тоді я сів і поставив ноги на підлогу. Зробив це я так раптово і так погано скоординував рухи, що заледве не втратив рівновагу і схопився рукою за кавовий столик. Хвилини зо дві я сидів, схиливши на груди голову і заплющивши очі. Потім, не встаючи, сягнув рукою по кухоль з "Томом Колінзом" і налив у склянку коктейлю, так що трунок хлюпнув на столик і на підлогу разом з шматочками льоду. Ще кілька хвилин я посидів, тримаючи повну склянку, але не підносячи до рота, тоді поставив у мілку калюжу на кавовому столику.

— Хочете знати, як Шарлота дістала ті дев'ять швів? — спитав я раптово цілком звичайним, як мені здавалося, голосом.— Ми відпочивали біля озера. Сімор написав листа Шарлоті, запрошуючи її до нас у гості, і мати зрештою її відпустила. Це сталося так: одного ранку вона присіла серед алеї погладити кішку Бу-Бу, а Сімор шпурнув у неї каменем. Йому було дванадцять років. Оце і все. Він пошпурив каменюку, бо дівчинка видалася йому нестерпно гарною, сидячи посеред алеї з кицькою Бу-Бу. Боже милий! Та про це знали всі: я, Шарлота, Бу-Бу, Уейкер, Уолт, вся наша родина.— Я втупився в попільницю.— Шарлота йому й словом за те не згадувала. Жодним словом.

Я підвів очі на свого гостя, чекаючи, що він сперечатиметься зі мною, назве мене брехуном. Звичайно, я брешу. Шарлота так і не зрозуміла, чому Сімор шпурнув ту каменюку. Та гість і не думав зі мною сперечатися. Навпаки, він усміхнувся мені підбадьорливо, наче все, що я міг сказати з цього приводу, він збирався сприймати, як щиру правду. Та я встав і вийшов з кімнати. Пам'ятаю, дорогою до дверей мені спало на думку вернутися і підняти два кубики льоду, що лежали на підлозі, але

це здалося мені страшенно важкою справою, отож я подався в хол. Минаючи [224] двері кухні, я зняв свою гімнастерку — здер її і кинув на підлогу. В той мент я вважав, що це саме те місце, де я завжди скидаю свій верхній одяг.

У ванній я довгенько постояв над кошиком на білизну, сперечаючись сам з собою, брати чи не брати Сіморів щоденник і читати його знову. Не пам'ятаю, які я висував докази за і проти, але зрештою я таки відчинив кошик і витяг щоденника. Знову я примостився на краєчку ванни і гортав сторінки, поки дійшов до останнього запису:

"Один хлопець щойно зв'язався з літальною частиною. Якщо хмари піднімуться вище, то ми зможемо вилетіти ще до ранку. Опенгайм каже, щоб ми не дуже сподівалися. Я подзвонив Мюріел,— хотів її попередити. Все склалося дуже дивно. Вона взяла трубку і почала гукати: "Алло!" Голос мені не корився. Вона ледве не повісила трубку. Мені треба трохи заспокоїтися. Опенгайм збирається завдати хропака, аж поки озветься літальна частина. Мені б слід піти за його прикладом, але я занадто збуджений. Я подзвонив, щоб востаннє попросити, вблагати її зустрітися зі мною на самоті й одружитися. Я надто збуджений, щоб стрітися з юрбою. У мене таке почуття, наче я ще не народився. Святий, священний день. Чути було дуже кепсько, і я так і не зміг поговорити до пуття. Який це жах, коли кажеш: "Я тебе кохаю", а у відповідь тобі кричать: "Що?" Цілісінький день я читав вислови Веданти. Ті, хто злучаються в шлюбі, повинні служити один одному. Ушляхетнювати, допомагати, навчати, зміцнювати один одного, але над усе один одному служити. Шанобливо, самовіддано і з любов'ю ростити дітей. Дитина — це гість у домі, її слід любити й поважати, але ніколи не заявляти на неї права, бо вона належить богові. Як це чудово, як розумно, як прекрасно й важко, а тому — правильно. Вперше у житті я відчув радість відповідальності. Опенгайм уже дає хропака. Мені слід було б зробити те ж саме, але я не можу. Комусь треба сидіти за компанію з щасливою людиною".

Я прочитав запис, згорнув щоденника, відніс його в спочивальню і вкинув у Сіморову валізу на канапці. Потім я поточився більш-менш умисно на те ліжко, що стояло ближче. Не встиг я, здається, ще гепнути на постіль, як уже заснув або, може, й знепритомнів.

Прокинувсь я за півтори години. Голова в мене ледве не розвалювалася, в роті пересохло. У спочивальні було майже темно. Пригадую, я довгенько сидів на краю ліжка. [225]

Потім, знемігши від спраги, встав і почвалав до кімнати, сподіваючись, що в кухлі на кавовому столику лишилося хоч трохи чого-небудь прохолодного і мокрого.

Мій останній гість, мабуть, подався геть. Лише його порожня склянка, недопалений кінчик сигари на олив'яній попільничці свідчили про те, що він справді існував. Я й досі гадаю: цей кінчик слід було переслати Сіморові, беручи до уваги, чого, як правило, варті весільні подарунки. Сам недопалок сигари в гарненькій коробочці. А для пояснення можна було вкласти аркушик чистого паперу.